

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ТРЕТО ОТДЕЛЕНИЕ

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛО DIAMANTE И PELLICIONI срещу SAN MARINO

(Жалба № 32250/08)

РЕШЕНИЕ

СТРАСБУРГ

27 септември 2011 г.

ОКОНЧАТЕЛНО

08.03.2012 г.

Настоящото решение е окончателно по силата на член 44, § 2 от Конвенцията. То може да подлежи на редакционни промени.

По дело Diamante и Pelliccioni c/y San Marino,

Европейският съд по правата на човека (трето отделение), заседаващ като Камара в състав:

Corneliu Bîrsan, *председател*,

Josep Casadevall, *съдия ad hoc*,

Egbert Myjer,

Jân Sikuta,

Ineta Ziemele,

Luis Lopez Guerra,

Nona Tsotsoria, *съдии*, и Santiago Quesada, *секретар на отделението*,

След разисквания в закрито заседание на 30 август 2011 г.,

Постанови следното решение, прието на същата дата:

ПРОИЗВОДСТВОТО

1. Делото е образувано по жалба (№ 32250/08) срещу Република Сан Марино, подадена в Съда на 7 юли 2008 г., съгласно член 34 от Конвенцията за защита правата на човека и основните свободи (наричана по-нататък „Конвенцията“), от г-жа Augusta Diamante, италианска гражданка, родена през 1973 г., действаща също така от името на своето дете, г-ца Greta Pelliccioni, която има двойно гражданство – италианско и на Сан Марино – и е родена през 2004 г. (наричани по-нататък „жалбоподателките“).
2. Жалбоподателките са представлявани от г-н E. Borghesi, адвокат, практикуващ в Римини. Правителството на Сан Марино (наричано по-нататък „правителството“) е представлявано от своя агент г-н Lucio Daniele и своя съагент г-н Guido Bellatti Ceccoli.
3. Жалбоподателките твърдят, че е допуснато нарушение на членове 6 и 8 от Конвенцията във връзка с решенията на националните съдилища по делата за упражняване на родителските права и режима на личните отношения. Наред с това втората жалбоподателка твърди, че е допуснато нарушение на член 2 от Протокол № 4 към Конвенцията.
4. На 14 юни Съдът решава да уведоми правителството за жалбата. Освен това Съдът решава да разгледа основанията на жалбата едновременно с нейната допустимост (член 29, § 1).
5. Правителството на Италия, което е уведомено от секретаря за правото си да се конституира като страна в производството (член 36, параграф 1 от Конвенцията и Правило 44, §, буква а)), изразява намерението си да го стори.
6. Жалбоподателките и правителството са представили своите становища. Становища са получени още от правителството на Италия и от *Associazione Pro Bimbi*, независима организация с нестопанска цел, която е поканена от председателя на Съда да вземе участие в писмената процедура (член 36, §2 от Конвенцията и

Правило 44, §2 от Правилника на Съда).

7. Г-жа Kristina Pardalos, избраният съдия по отношение на Сан Марино, не е в състояние да участва в заседанието по делото (Правило 28). Съответно съдия Josep Casadevall е назначен да заседава по делото като съдия *ad hoc* (член 26, § 4 от Конвенцията и Правило 29, § 1).

ФАКТИТЕ

I. ФАКТИЧЕСКИ СЪСТАВ

8. По време на пребиваването си в Сан Марино първата жалбоподателка има връзка и живее съвместно с г-н X. в Сан Марино.
9. От тази връзка, на 9 декември 2004 г. в Римини, Италия, се ражда втората жалбоподателка. Тя получава двойно гражданство – италианско и гражданство на Сан Марино. Семейството живее във вилата на X. в Сан Марино.
10. Г-н X напуска вилата през юли 2006 г. и, според твърденията, преустановява изпращането на каквато и да било финансова помощ за жалбоподателките.

A. Производството по упражняването на родителските права

11. На 8 ноември 2006 г-н X. подава пред Съда на Сан Марино молба за възлагане на индивидуално упражняване на родителските права и иск за връщане владението на вилата.
12. По молба за отлагане от страна на г-н X. първото заседание по делото се провежда на 4 декември 2006 г. – датата, на която първата жалбоподателка се конституира като страна в производството и претендира упражняването на родителските права, правото да остане да живее в семейното жилище, както и издръжка.

1. Първото решение относно упражняването на родителските права

13. С решение от 4 декември 2006 г. съответният съд, а именно *Commissario della Legge* на Сан Марино, предоставя упражняването на родителските права на първата жалбоподателка. Г-н X има право на посещения както следва: всеки понеделник и сряда от 2 ч. следобед до 9 ч. вечерта и по един ден (събота или неделя) през седмица от 10.30 сутринта до 6 ч. вечерта. Съдът отказва да се произнесе относно издръжката, като приканва родителите да се споразумеят. Освен това съдът разпорежда Службата за закрила на детето [“*servizio minori*”] (Службата) да се намеси, за да установи пригодността на всеки от родителите и качеството на връзката му с детето.

2. Решенията относно правото на лични отношения, издръжка, настаняване в училищно заведение и второто решение относно упражняването на родителските права

14. На 14 декември 2006 г. първата жалбоподателка подава искане до Службата за закрила на детето да се произнесе относно прехвърлянето на втората

жалбоподателка в детска градина в Римини, Италия. Целта на това искане е да се позволи на жалбоподателките да живеят с бабата на втората жалбоподателка по икономически причини, тъй като според твърденията г-н Х. не плащал никаква издръжка.

15. На 18 декември 2006 г. г-н Х подава молба за спешно заседание по реда на бързо производство, като твърди, че през последните две седмици първата жалбоподателка му е отказвала правото на лични отношения и е променила уговорките. Вследствие на това *Commissario della Legge*, като взема предвид, че бащата има право на срещи с дъщеря си всяка седмица, изисква от Службата за закрила на детето да вземе мерки, за да гарантира спазването на правото на лични отношения.
16. На 21 декември 2006 г. първата жалбоподателка припомня, че на 4 декември 2006 г. съдът е определил срещи в събота или неделя през седмица, а не всяка седмица, както се тълкува на 18 декември 2006 г.
17. На 22 декември 2006 г. първата жалбоподателка подава молба да заведе детето на петдневна почивка. *Commissario della Legge* издава съответното разрешение.
18. На 1 март 2007 г. *Commissario della Legge* разпорежда на Службата за закрила на детето да даде становище дали прехвърляне в институцията в Римини би било в интерес на непълнолетното лице.
19. На 15 март 2007 г. Службата за закрила на детето представя първия си доклад, в който посочва, че е важно да се съобразят с потребностите на детето, което „вероятно ще пребивава в Сан Марино“. В доклада се посочва, че институцията в Римини приема по-големи деца и че г-н Х. изразява готовност да прибира детето от училище, ако последното е в Сан Марино. Препоръчва се посещаването на детско заведение в Сан Марино, което би позволило по-добро наблюдение от страна на Службата за закрила на детето.
20. На 10 април 2007 г., предвид обявената ваканция Службата за закрила на детето временно изменя графика за посещения със съгласието на страните.
21. На 12 април 2007 г. първата жалбоподателка уведомява *Commissario della Legge*, че си е намерила работа в Римини, където възнамерява да се премести, поради което е готова да напусне вилата.
22. На 17 април 2007 г. *Commissario della Legge*, като взема предвид доклада на Службата за закрила на детето (посочен по-горе) и след обсъждане на последващи доклади, се произнася, че детето следва да остане в Сан Марино докато Службата за закрила на детето не промени своето становище. Съдът връща случая обратно на Службата за закрила на детето.
23. След представяне на нови факти, на 5 май 2007 г. първата жалбоподателка подава молба за спешно заседание по реда на бързото производство, тъй като изпитва затруднения при отглеждането на детето, поради това че г-н Х. не изплаща дължимата издръжка.
24. На 18 май 2007 г., като взема предвид икономическото положение на родителите и факта, че първата жалбоподателка продължава да живее във вилата, *Commissario della Legge* задължава г-н Х. да изплаща на жалбоподателките издръжка в размер на 500 евро (EUR), считано от ноември 2006 г.
25. На 31 май 2007 г. Службата за закрила на детето изготвя нов доклад, в който

констатира, че въпреки продължаващия конфликт между родителите бащата има отлични взаимоотношения с дъщерята. Препоръчва се съвместно упражняване на родителските права спрямо детето, което следва да живее преимуществено при майката с оглед на крехката му възраст; предлагат се два възможни графика за срещи, като и двата предвиждат възможност за две пренощувания седмично. Освен това се предлага запазване на съществуващото положение по отношение на училището.

26. На 14 юни 2007 г., след като предходния месец сключва договор за наем за апартамент в Римини, първата жалбоподателка уведомява *Commissario della Legge*, че възнамерява да се премести там с дъщеря си, като запазва официалното си местожителство в Сан Марино.
27. На 21 юни 2007 г. първата жалбоподателка представя допълнителни факти. Установява се, че същия ден жалбоподателките са се преместили в Римини.
28. С решение от 25 юни 2007 г. *Commissario della Legge* възлага съвместно упражняване на родителските права, като определя детето да остане да живее в Римини, където се е установило с майка си, и да продължи да посещава детската градина в Римини през следващата учебна година, тъй като това съответства на висшия интерес на детето. Освен това разпорежда наблюдение на ситуацията от Службата за закрила на детето. Решението се основава на доклада на Службата за закрила на детето от 31 май 2007 г. (вж. по-горе).

3. Разпореждането относно местоживеенето

29. На 9 август 2007 г. Службата за закрила на детето представя нов доклад, според който първите срещи между бащата и дъщерята са протекли в спокойна обстановка, а г-н Х. прекарва цялото полагаемо време с детето. Посочва се, че между 13 и 16 юли първата жалбоподателка е отишла на почивка с детето, без да уведоми г-н Х за мястото, и че след това често е уведомявала Службата за закрила на детето, че посещенията не могат да се осъществят поради твърдяно заболяване на дъщеря й или на самата нея или поради отказ от нейна страна да предаде дъщерята.
30. През август 2007 г. г-н Х. подава множество молби, включително жалба, че първата жалбоподателка е отказала правото му да посещава тяхната дъщеря, и искане съответните разпореждания да бъдат изпълнявани в италианската държава.
31. С определение от 20 август 2007 г. *Commissario della Legge* разпорежда, че определението от 25 юни 2007 г. трябва да се счита за „изпълняемо под условие“.
32. На 22 август 2007 г. Службата за закрила на детето изготвя доклад, според който първата жалбоподателка възпрепятства посещенията, които не са били предварително уговорени, и отказва да съдейства на Службата за закрила на детето.
33. И двете страни продължават редовно да представят факти.
34. С определение от 21 септември 2007 г. *Commissario della Legge* определя, че едностранните промени в графика за посещенията не пораждаат действие, тъй като условията са установени с предходни определения на съда, които могат да бъдат изменени само с последващи такива. Съдът постановява, че г-н Х. има право на лични отношения с детето без присъствието на друго лице и че детето следва да продължи да пребивава в Сан Марино. Освен това се разяснява, че "пребиваване"

означава „състояние на постоянен престой на дадена територия“.

35. В доклад на Службата за закрила на детето от 17 октомври 2007 г. се посочва, че първата жалбоподателка не води втората жалбоподателка в Службата за закрила на детето и че наблюдението е затруднено от 9 август 2007 г.
4. *Определението относно компетентността на съда и третото решение относно упражняването на родителските права*
36. На 24 октомври 2007 г. първата жалбоподателка оспорва компетентността на Съда на Сан Марино, а именно *Commissario della Legge*, тъй като има висящо съдебно производство пред Съда на Болоня, Италия (вж. по-долу). Страните уведомяват съда, че са назначени съответните съветници *ex parte* и заседанията са започнали.
37. На 12 ноември 2007 г. *Commissario della Legge* отхвърля възражението. Съдът се произнася, че първата жалбоподателка е приела юрисдикцията на Сан Марино в хода на всички производства и при различните решения, поради което този иск е просрочен.
38. По съществото на висящото производство *Commissario della Legge* не намира основание за изменение на действащото определение за упражняване на родителските права. Съвместното упражняване на родителските права било установено за предпазване на детето от неблагоприятното положение, при което майката не допуска бащата изобщо да участва при вземането на решения. Съвместното упражняване на родителските права и подкрепата на Службата за закрила на детето способстват изработването на програма за обучение, която да позволи на родителите да осигурят развитието и висшия интерес на детето. Именно към това е трябвало да се стремят родителите по време на настоящия режим на съвместно упражняване на родителските права. Като одобрява назначаването на експерти/съветници *ex parte*, съдът напомня за необходимостта от наблюдение от страна на Службата за закрила на детето. Единствено въз основа на нов докладна Службата за закрила на детето и становище на експерти съдът би бил в състояние да установи дали са необходими промени в режима или е по-удачно детето да посещава училище в Сан Марино.
5. *Четвъртото решение относно упражняването на родителските права*
39. На 15 ноември 2007 г. г-н Х. подава искане детето да бъде върнато в Сан Марино, като предлага на майката квартира заедно с детето. На 9 януари 2008 г. г-н Х. записва детето в детска градина в Сан Марино, въпреки че то все още живее в Римини.
40. На 24 януари 2008 г. г-н Х. подава искане за възлагане на индивидуално упражняване на родителските права и за преместване на детето в училище в Сан Марино.
41. На 28 януари 2008 г. *Commissario della Legge* изисква от Службата за закрила на детето да изготви доклад относно ползите от посещаване на училище в Сан Марино.
42. В последващия доклад от 8 февруари 2008 г. се посочва, че г-н Х. е затруднен да се вижда с детето, тъй като майката едностранно е прекратила срещите с бащата (например девет от четиринадесет нощувания при бащата не са се осъществили, а шест последователни неделни посещения са пропуснати), и че майката не оказва

съдействие на Службата за закрила на детето. Следователно въвеждането на програма за обучение не е постигнало успех. Констатира се от една страна, че първата жалбоподателка продължава да изпитва по отношение на бащата гняв, в който намесва детето. От друга страна бащата показва загриженост и поставя нуждите на детето на първо място. Той искрено обича дъщеря си и е оказал съдействие на Службата за закрила на детето. Бащата и детето имат топли и сърдечни отношения, а детето се чувства спокойно и щастливо в негово присъствие. Оказва се обаче, че детето може би изпитва страх от загуба на най-близките си, вероятно поради многобройните промени, които също така го откъсват от другите роднини. Затова в доклада се препоръчва упражняването на родителските права да бъде временно предоставено едностранно на бащата, с редовни наблюдавани посещения на майката, докато стане възможно това да се промени. Прави се заключение, че посещаването на училище трябва да съответства на решението относно упражняването на родителските права, тъй като това ще бъде благоприятно за емоционалната стабилност на детето, независимо от злополучните премествания. Освен това се препоръчва психотерапевтична помощ за родителите и помощ чрез обучение за родители, едновременно с последващо наблюдение от страна на Службата за закрила на детето.

43. На 12 февруари 2008 г. *Commissario della Legge* насрочва извънредно заседание с участие на страните (*comparizione delle parti*) на 19 февруари 2008 г. Определението е съобщено на 14 февруари 2008 г. На следващия ден основният адвокат на първата жалбоподателка уведомява, че не може да се яви и иска отлагане на заседанието. Насрещната страна възразява срещу това искане, но адвокатите на първата жалбоподателка не са получили уведомление.

(а) Период на отсъствие

44. На 13 февруари 2008 г. г-н Х. взема детето и не го връща. Същия ден адвокатът на г-н Х. изпраща на първата жалбоподателка факс, с който я уведомява, че детето няма да се прибере при майката, тъй като бащата ще използва времето, натрупано от пропуснати посещения. Все пак с детето може да се разговаря по телефона в определено време.
45. На 15 февруари 2008 г. представителите на първата жалбоподателка изискват от адвокатите на г-н Х. да ги уведомят къде е отведено детето, датата на завръщането му и уговаряне на предаването на детето. Отговорът на адвокатите на г-н Х. е бърз, но неопределен, не се посочват подробности. Затова представителите на първата жалбоподателка уведомяват Службата за закрила на детето за случилото се и се оплакват от адвокатите на бащата. В отговор адвокатите на г-н Х. обясняват, че детето е на почивка с баща си и те не знаят къде са отишли. Същия ден адвокатите на първата жалбоподателка внасят искане насроченото за 19 февруари заседание да бъде отложено поради невъзможност на редовния адвокат, който е работил със съответните експерти, да присъства на заседанието по професионални причини. Адвокатите на г-н Х. възразяват срещу това, но се оказва, че няма уведомление за това възражение.
46. На следващия ден първата жалбоподателка внася писмено становище, в което се посочва, че според решението от 25 юни 2007 г. детето е настанено при майката за учебната година. Като се жалва от действията на г-н Х. и тези на Службата за закрила на детето, тя иска от съда да възстанови предишното положение (*status quo ante*).
47. На 18 февруари 2008 г., докато детето все още отсъства, представителите на г-н Х.

подават искане непълнолетното лице да бъде настанено в Сан Марино. Те изтъкват, че отсъствието на втората жалбоподателка от Сан Марино ограничава правомощията на съдилищата на Сан Марино по отношение на правата на втората жалбоподателка в чужбина. Първата жалбоподателка възразява, като твърди, че детето трябва да се върне в Римини. Освен това тя настоява, че пропуснатите родителски посещения през лятото на 2007 г. не се дължат на зла умисъл, а са били в следствие на физически обстоятелства.

в) Решението относно упражняването на родителските права от 19 февруари 2008 г.

48. На 19 февруари 2008 г. *Commissario della Legge* заседава със заместващ съдия. Първата жалбоподателка чрез своя помощник-адвокат се позовава на тяхното искане за краткосрочно отлагане предвид отсъствието на редовния съдия и на своя основен адвокат, който познава по-добре подробностите по делото. Освен това липсвало съдействие от страна на Службата за закрила на детето и адвокатите, нейните адвокати не били призовани, а детето било отвлечено от бащата. Искането е отхвърлено без подробни мотиви. Заместващият съдия счита, че е уместно незабавно да бъде взето решение. Вследствие на това помощник-адвокатът на първата жалбоподателка се оттегля от делото. Първата жалбоподателка подава молба за спиране на делото с цел определяне на нов адвокат, която не е уважена.
 49. Затова делото се разглежда без първата жалбоподателка да е представлявана. Г-н Х е представляван от своите адвокати и ползва помощта на съветник по правни въпроси. След приключване на кръстосания разпит, на същата дата заместващият съдия се произнася с решение.
 50. Той приема, че с оглед на доклада на Службата за закрила на детето от 17 октомври 2007 г. и 8 февруари 2008 г. съществува риск детето да бъде лишено от ползите от присъствието на баща му, тъй като първата жалбоподателка е осуетила посещенията на бащата и е препятствала срещите с представители на Службата за закрила на детето. Доводите на първата жалбоподателка в писменото ѝ становище не били убедителни. Вследствие на това, като поддържа съвместното упражняване на родителските права, съдията разпорежда детето да живее с баща си в Сан Марино и от 20 февруари 2008 г. да бъде преместено в детската градина в Сан Марино. Майката има право на наблюдавани посещения от понеделник до петък от 13.15 ч. до 15.00 ч. или според преценката на Службата за закрила на детето.
6. *Продължаване на производството*
51. На 22 февруари 2008 г. *Commissario della Legge*, като приема, че не съществуват пречки да бъде уважено искането на първата жалбоподателка да прекара една събота и неделя с дъщеря си в дома на бащата, изисква от Службата за закрила на детето да състави нов график на посещенията. На същата дата, след искане на г-н Х за разрешение ("*nullaosta*") за паспорт на детето, съдът се обръща към първата жалбоподателка за съгласие, като изтъква, че за извеждане на непълнолетно лице от страната във всички случаи се изисква разрешение от съда.
 52. На 25 февруари 2008 г. Службата за закрила на детето представя доклад, в който се твърди, че детето често повтаря желанието си да остане с майката и показва определена неохота да бъде с бащата. В доклада се прави заключение, че продължителният натиск от страна на майката може да доведе до Синдром на родителско отчуждаване.

53. На 26 февруари 2008 г. първата жалбоподателка заявява, че докато е полагала грижите за детето, то не е било на разположение при някои посещения на бащата по медицински причини.
54. На 27 февруари 2008 г. г-н Х. внася искане за спиране на срока за обжалване докато траят преговорите за споразумение. Същия ден Службата за закрила на детето съобщава, че срещите между майката и детето следва да се провеждат в дома на бащата. Предлага се нов график на посещенията, който допуска пренощуване. Освен това се предвиждат срещи с другите роднини по майчина линия.
55. На следващия ден г-н Х. посочва, че първата жалбоподателка не е одобрявала връщането на втората жалбоподателка в Сан Марино. Той твърди, че тя е недобросъвестна и припомня, че съгласно Хагската конвенция за гражданските аспекти на международното отвлечане на деца (наричана по-нататък „Хагската конвенция“), посещенията при родител, който е прехвърлил дете, изискват специални превантивни мерки. Същия ден Службата за закрила на детето изготвя график за посещения под наблюдение до август 2008 г., датата на влизане в сила на Хагската конвенция.

7. *Въззивното производство*

56. На 6 март 2008 г. пред *Giudice delle Appellazioni Civili* е подадена жалба срещу привременното разпореждане от 19 февруари 2008 г. Като се жалват, че при липса на договорености, гарантиращи връщането, детето е изложено на риск от прехвърляне от страна на майката, представителите на г-н Х. предлагат удобен график на посещенията, а именно: понеделник, сряда и петък от 18.30 ч. до 21.30 ч., всяка втора събота от 16.30 ч. до 19.30 ч. и всяка втора неделя от 9.00 ч. до 12.00 ч., както и допълнителни срещи с другите роднини и ношувки при майката в подходящо време. Същия ден първата жалбоподателка приема предложените графици, като изказва недоволство, че Службата за закрила на детето на практика съкращава продължителността на срещите ѝс половин час, а понякога с цял час поради други задължения, но възразява срещу спирането на производството. Освен това тя представя на съда един от паспортите на втората жалбоподателка.
57. На 17 март 2008 г. първата жалбоподателка обжалва, като се позовава на процедурни нередности по отношение на привременното разпореждане от 19 февруари 2008 г. По-специално тя твърди нарушение на правото ѝ на защита, тъй като не е била представлявана. За разлика от нея г-н Х е ползвал адвокат. Нещо повече, липсвало е надлежно уведомяване и следователно заседанието не е проведено в съответствие със закона. Освен това заместващият съдия трябвало да си направи отвод, тъй като е решавал по друго дело между същите страни.
58. На 19 март 2008 г. г-н Х. подава насрещна жалба.
59. На 27 март 2008 г. г-н Х. в своята насрещна жалба предявява искане за възлагане на индивидуално упражняване на родителските права и поддържа, че първата жалбоподателка е нарушила задълженията си, наложени ѝот съда, като, според твърденията, е отвела детето и се е опитала да избегне юрисдикцията на Сан Марино. Той изтъква, че предвид забавянето от страна на Италия при приемането на присъединяването на Сан Марино към Хагската конвенция от 14 декември 2006 г., последната все още не действа между двете държави. Съгласно договора прехвърлянето на непълнолетното лице в Италия би било незаконно.

60. На същата дата първата жалбоподателка заявява, че ѝ е трудно да посещава дъщеря си поради работното си време. На 22 април 2008 г. психологическият съветник на първата жалбоподателка уведомява Службата за закрила на детето, че първата жалбоподателка е на разположение за разговор и съдействие. Освен това тя иска от Службата за закрила на детето да изпрати копие от проекта за предстоящото обучение и съответна информация и заснети видеоклипове във връзка с наблюдението на детето. На 23 април 2008 г. майката отново иска информация и пожелава да види съответните видеозаписи от нейните срещи с дъщеря ѝ.
61. На 24 април 2008 г. се установява, че за целите на производството е необходимо да се проведе кръстосан разпит.
62. На 30 април 2008 г. Службата за закрила на детето уведомява първата жалбоподателка, че искането ѝ е изпратено до съответните съдебни органи, тъй като информацията, засягаща непълнолетни, представлява професионална тайна.
63. Междувременно, между април и юни са разменени множество писма по електронната поща в опит да се постигне споразумение, така че първата жалбоподателка да се съгласи да оттегли висящите обвинения срещу г-н Х. Провеждат се срещи с адвокати и психолози.
64. По искане на първата жалбоподателка на 6 май 2008 г. *Commissario della Legge* разпорежда незабавното изпращане на делото на апелативния съд.
65. На 12 май 2008 г. *Giudice delle Appellazioni Civili* връща жалбата на г-н Х. от 27 март 2008 г. на *Commissario della Legge*, който е компетентен да преразгледа въпроса и да се произнесе относно настаняването на детето.
66. На 16 май 2008 г. се открива заседание *primo termine probatorio* по първоначалната жалба. На 23 октомври 2008 г., 12 и 19 март, 23 април, 18 и 13 юни, 3 юли и 26 октомври 2009 г. се провеждат съдебни заседания и/или се представят становища. След подаването на исковете и последващото изпращане на съдебна поръчка, се установява, че адвокатът на първата жалбоподателка има съдебни ангажименти в Римини, които обясняват отсъствието му от въпросното заседание.
67. Въззивното производство срещу решението от 19 февруари 2008 г. приключва с решение на 7 март 2011 г. (вж. точка 137 по-долу).
8. *Съдебно и несъдебно изолиране в Сан Марино*
68. На 15 април 2008 г. представителите на първата жалбоподателка се жалват пред Службата за закрила на детето, че детето е изолирано, поради това, че е под постоянно наблюдение.
69. В доклад от 22 април 2008 г. Службата за закрила на детето иска от съда да забрани на законните представители на страните да присъстват на срещите с детето.
70. На 5 юни 2008 г. адвокатите на първата жалбоподателка отговарят със становище, в което се подчертава колко е важно да се възстановят връзките на детето с майката. Същия ден г-н Х. отправя повторно искане за временно възлагане на индивидуално упражняване на родителските права (вж. по-горе 27 март 2008 г.). Макар да не планира пътуване с детето, той иска да бъде издаден паспорт от Сан Марино за втората жалбоподателка.
71. На 6 юни 2008 г. *Commissario della Legge* посочва, че решението може да бъде преразгледано единствено при нови факти, настъпили след това решение, за да се

избегне всяко припокриване с решението на въззивния съд. Освен това съдът приканва страните да се споразумеят относно графика за посещенията на майката, за бъдещо сътрудничество във висшия интерес на детето, и накрая отправя запитване дали майката е съгласна с издаването на паспорт от Сан Марино, който да бъде съхраняван в съда заедно с италианския паспорт, като за всяко пътуване следва да има съгласие на родителите или разрешение от съда.

72. На 19 юни 2008 г. г-н Х припомня, че забраната детето да напуска страната трябва да действа до влизането в сила на Хагската конвенция. Освен това той иска окончателно съдебно решение в полза на индивидуалното упражняване на родителските права от него, което да бъде незабавно изпълняемо на италианска територия.
73. Междувременно се представят нови факти, заедно с докладите на психолозите на родителите.
74. На 11 юли 2008 г. по явно неофициален начин *Commissario della Legge* потвърждава, че детето не може да напуска Сан Марино.
75. На 15 юли 2008 г. *Commissario della Legge* назначава експерт и изисква експертно заключение („*consulenza tecnica d'ufficio*” - наричано по-нататък „СТУ”) относно връзката на детето с родителите, личните качества на родителите, способността им да изпълняват родителски функции, по-специално във връзка с разрешаването на другия родител на контакт с непълнолетното лице, както и всякакви предложения по случая.

а) заповед относно видеозаписи

76. На 16 юли 2008 г. първата жалбоподателка подава спешно искане да ѝ бъде разрешено да отведе детето в Италия преди влизането в сила на Хагската конвенция, а именно от 21 до 28 юли 2008 г. Освен това иска оповестяване на информацията и свързаните с нея видеоленти от срещите между майката и детето пред Службата за закрила на детето, както и изготвяне от Службата за закрила на детето и болницата в Сан Марино на доклад за психическото и физическото здраве на детето.
77. След отправено искане от г-н Х. с решение от 17 юли 2008 г. *Commissario della Legge* посочва, че паспортът на втората жалбоподателка, издаден от Сан Марино, е бил предаден на органите, и изисква от първата жалбоподателка да предаде италианския паспорт на втората. Приема се още, че решението от 19 февруари 2008 г. е от компетентността на *Giudice delle Appellazioni Civili*. Твърди се, че заключението на СТУ се изисква за изготвяне на проект за обучение, а препоръката на Службата за закрила на детето е необходима за определяне приемливостта на всеки график за срещите между майката и детето. Съдът отхвърля висящото искане за видеозаписите от техните срещи с мотивите, че нямат право на такива материали, тъй като Службата за закрила на детето подпомага съда във връзка с това, а не действа като съдебен експерт.

б) Продължаваща изолация

78. На 22 юли 2008 г. първата жалбоподателка се свързва със Службата за закрила на детето, за да я уведоми, че е на разположение за обсъждане на представения график

- за ваканцията. На следващия ден Службата за закрила на детето предоставя на съда нов график на посещенията, заедно с кратък доклад.
79. На 23 юли 2008 г. Службата за закрила на детето представя нов доклад във връзка с искането относно периода от 19 до 28 юли 2008 г., през който първата жалбоподателка щяла да бъде в отпуск. Службата предлага дневни посещения от вторник, 22, до понеделник, 28 юли 2008 г. с продължителност от два до шест часа дневно, включително едночасови срещи с другите роднини.
80. По искане на майката на 24 юли 2008 г. STU изисква от Службата за закрила на детето да издаде инструкции за периода след 28 юли 2008 г.
81. На 29 юли 2008 г. Службата за закрила на детето изработва нов график на посещенията до 3 август, неделя, с продължителност от три до шест часа дневно (без неделно посещение). Последният е одобрен от съда.
82. На 1 август 2008 г. първата жалбоподателка подава искане да ѝ бъде разрешен продължителен период на полагане грижи за детето, който да ѝ позволи да го заведе на почивка, след като то е пребивавало в Сан Марино почти шест месеца. В същия ден *Commissario della Legge*, като посочва, че Службата за закрила на детето не е разполагала с достатъчно време да разгледа всички искания поради датите на подаването им, и че първата жалбоподателка за трети път е променила датите на отпуска си, се произнася незабавно в отговор на висящото спешно искане за удължен период на настаняване на детето при майката от 9 до 17 август 2008 г.
9. *Официално изявление и период на споразумение*
83. С електронни писма от 1 юли 2008 г. първата жалбоподателка иска от Службата за закрила на детето да позволи по-гъвкав график на посещенията. На 8 август 2008 г. Службата за закрила на детето изготвя нов график за съответния период, като допуска само едно посещение с пренощуване и разрешава повечето от останалите срещи да се провеждат извън Сан Марино, но в присъствието на бащата. Предлага се въвеждането на промени да става постепенно. Графикът е одобрен от съда.
84. След възражение от страна на майката, на 12 август 2008 г. съдът потвърждава предходното разпределение.
85. На 18 август 2008 г. г-н Х. дава съгласие за удължен престой на детето при майката. На същата дата *Commissario della Legge* отправя искане за доклад от Службата за закрила на детето относно протичането на срещите през предходната седмица, както и за приемането на нов график.
86. На 19 август 2008 г. Службата за закрила на детето съобщава, че срещите са били редовни, организирани и плодотворни. Детето с радост прекарва време с майката и явно се нуждае от близостта и на двамата си родители. Изработен е нов график на посещенията, който предлага всяка втора седмица всеки от родителите да прекарва целите почивни дни с детето, с интервали между почивните дни, когато всеки родител взема детето за един ден, както и нощувки при майката през седмицата.
87. С решение от същата дата *Commissario della Legge* потвърждава, че след като споровете са решени, посещенията следва да се запазят в съответствие с доклада на Службата за закрила на детето от същата дата. Освен това, тъй като г-н Х. има възможност да посещава детето в Италия, забраната за извеждане на детето извън страната запазва действието си единствено по отношение на други държави,

различни от Италия и Сан Марино.

10. *Информация за заболявания по време на производството*
88. С определение от 12 септември 2008 г. заместващ съдия от *Commissario della Legge* определя честотата на посещенията при непълнолетното лице да съответства на представените одобрени конкретни указания.
89. На 16 септември 2008 г. STU се среща с техническите съветници на родителите (наричани по-нататък "ТСР").
90. На 23 октомври 2008 г. г-н Х. заявява, че срещу него се води наказателно производство в Италия (вж. по-долу) и напомня, че първата жалбоподателка не е предала италианския паспорт на втората жалбоподателка.
91. На 30 ноември 2008 г. са изготвени психологически доклади за двамата родители. Докладът за майката, в който *inter alia* се говори за депресивни и импулсивни нагласи, се оказва по-неблагоприятен, отколкото този за бащата, въпреки че в докладите се твърди, че г-н Х. е незряла личност.
92. След представяне на нови факти, с решение от 19 декември 2008 г. *Commissario della Legge* потвърждава, че втората жалбоподателка ще прекара седмицата от 24 декември до сутринта на 31 декември 2008 г. с бащата, а от следобед на 31 декември 2008 г. до 7 януари 2009 г. – с майката. Родителите следва да обменят информация за подробностите по пътуването, а детето трябва да бъде посетено от лекар, който да потвърди, че то е в добро здравословно състояние, и да прецени дали съществуват някакви противопоказания за пътуване. Освен това съдът разрешава на бащата да пътува с детето по време на съответния период от време и позволява използването на паспорта.
93. Според доклад на Службата за закрила на детето от 20 декември 2008 г. втората жалбоподателка трудно се приспособява към (родителите си) в две различни среди.
94. Родителите продължават да преговарят, но първата жалбоподателка отказва да оттегли обвиненията по наказателното производство срещу г-н Х.
95. На 22 декември 2008 г. г-н Х. предявява искане за спиране на издръжката от негова страна, като твърди, че всеки от родителите следва да бъде финансово отговорен за детето през времето, което прекарва с него.
96. На 2 и 12 февруари 2009 г. *Commissario della Legge* потвърждава квалификациите на ТСР на първата жалбоподателка. На 24 февруари 2009 г. се провежда среща на ТСР на страните.
97. В доклад на Службата за закрила на детето от 25 февруари 2009 г. се констатира, че характеристиката на втората жалбоподателка се е влошила в сравнение с предходната година. Тя е по-неспокойна, по-непослушна и понякога пакостлива. Оказва се, че е по-лоялна към майката и трудно приема неразбирателството между родителите си. Макар детето да се намира в добри отношения с бащата, то също така проявява враждебност към него, която явно е внушена от майката. Ако оказването на такъв психологически натиск продължи, съществува риск от възникване на Синдром на родителско отчуждаване.
98. Въз основа на искане от 6 март 2009 г. *Commissario della Legge* предоставя допълнителен срок на съответния експерт.

99. На 17 март 2009 г. *Commissario della Legge* отлага произнасянето на решение относно издръжката и разпорежда и на двете страни да бъде представен паспортът на втората жалбоподателка, като потвърждава забраната за извеждане на детето извън страната.
100. На 20 март 2009 г. експертите на страните представят своя доклад.
101. На 30 март 2009 г. СТУ завършва доклада, чието изготвяне е възложено на 15 юли 2008 г. (вж. по-горе). Докладът е изготвен въз основа на множество срещи със страните, които са били записани. В доклада се заключава, че не съществуват конкретни проблеми във връзка с различните индивидуалности на родителите или с техните взаимоотношения с детето им. Въпреки това се установява, че г-н Х. в по-голяма степен осъзнава необходимостта на втората жалбоподателка да прекарва достатъчно време и с двамата родители и поради това е по-склонен да допуска редовни срещи на детето с майката, винаги под строгото наблюдение на Службата за закрила на детето. Освен това намерението на майката да продължи да поддържа наказателното производство срещу бащата не говори в нейна полза. Предлага се психологическа терапия за разрешаване на съществуващия конфликт и за да могат да приемат напълно ролите си на родители.
102. На 16 април 2009 г. първата жалбоподателка подава искане пред *Commissario della legge* да получи копия от записите на срещите, които са приложени към доклада на СТУ.
103. На 23 април 2009 г. същото искане е направено от г-н Х., който освен това иска копия от цялата комуникация, упомената в доклада, между страните, техните експерти, адвокатите и Службата за закрила на детето.
104. Същия ден съдът разпорежда тези записи и преписки да бъдат предоставени на страните, при условие че страните платят разноските.
105. След искане на г-н Х. от 30 април 2009 г. за възлагане изготвянето на нов доклад от Службата за закрила на детето предвид психологическия натиск, на който втората жалбоподателка била подложена от майка си, на 4 май 2009 г. *Commissario della legge* разпорежда изготвянето на въпросния доклад.
106. На 14 май 2009 г. са представени нови обстоятелства от майката, заедно с доклад относно втората жалбоподателка, изготвен от ТСП на първата жалбоподателка. Съобщава се, че състоянието на втората жалбоподателка е породено от стрес; поради невръстната си възраст, тя се нуждае и желае присъствието на майка си. Затова тя страда от липсата на майка си и постоянните искания за отделяне на детето от майката могат да влошат състоянието на детето. Препоръчва се да бъде поискана специализирана медицинска консултация за детето.
107. На 18 май 2009 г. Службата за закрила на детето представя доклад, в който се посочва, че психологическото състояние на детето се влошава, то отказва да участва в игри, изобразяващи семейството, и е започнало повече да се усамотява в училище. Освен това при детето са започнали да се проявяват тик и често уригане, вероятно поради тревожност.
108. В същия ден и на 25 май 2009 г., съответно, първата жалбоподателка иска от съда да разреши преглед на детето от лекар-специалист и назначаване на лечение, както и нервно-психиатрично изследване.
109. На 27 май 2009 г. и на 1 юни 2009 г. експертът на г-н Х. представя своя доклад.

110. На 5 юни 2009 г. г-н Х. възразява срещу исканията на първата жалбоподателка. В същия ден *Commissario della legge* се произнася, като посочва, че г-н Х. е предложил лечението на дъщеря му да бъде проведено от друг лекар (г-н С.), че тя е внимателно наблюдавана от надеждни експерти на Службата за закрила на детето и че всяко психологическо изследване следва да бъде включено във вече провежданото лечение, което трябва да продължи.
111. На 22 юли 2009 г. *Commissario della legge* постановява психотерапията да бъде проведена от г-н С., който също трябва да потвърди дали детето изпитва някакво безпокойство.
112. На 5 август 2009 г. съдът назначава двама експерти от името на г-н Х. и ги оправомощава да участват в изготвянето на докладите.
113. На 14 септември 2009 г. г-н С. приема назначението си.
114. След представяне на нови факти и след твърденията на първата жалбоподателка относно отсъствията на г-н Х., на 24 ноември 2009 г., *Commissario della legge* се произнася, че когато единият от родителите не може да се грижи за детето, грижите следва да се поемат от другия родител, а не от бабата и дядото, и че родителите трябва съвместно да вземат решения относно непълнолетното лице.
115. На 2 февруари 2010 г. са поискани нови доклади от СТУ.
116. Към датата на уведомяване на правителството отговорник по настоящата жалба, производството все още е в ход.

В. Успоредни производства

1. *Производство, заведено от първата жалбоподателка пред Съда за непълнолетни в Болоня (Bologna Juvenile Tribunal)*
 117. С искова молба от 1 август 2007 г. първата жалбоподателка иска от Съда за непълнолетни в Болоня да се намеси в производството относно упражняването на родителските права в подкрепа на индивидуалното упражняване на родителските права от майката.
 118. На 10 август 2007 г. прокуратурата предупреждава да не се предприема такова действие поради липса на италианска юрисдикция. На 23 октомври 2007 г. първата жалбоподателка отправя искане за спешни мерки.
 119. С решение от 29 октомври 2007 г. Съдът за непълнолетни спира производството поради факта, че има висящо производство в Сан Марино.
2. *Производство, заведено от бащата пред Съда за непълнолетни в Болоня*
 120. Установява се, че през 2008 г. г-н Х. е поискал от Съда за непълнолетни в Болоня да върне детето в Сан Марино. Първата жалбоподателка е уведомена за това производство. На 14 март 2008 г. прокуратурата препоръчва на съда да отхвърли искането.
 121. С решението от 6 юни 2008 г. Съдът за непълнолетни отхвърля искането за връщане на детето в Сан Марино. В него се посочва, че тъй като Италия все още не е приела присъединяването на Сан Марино към Хагската конвенция, тази Конвенция не може да се приложи към настоящия случай.

3. *Наказателно производство срещу първата жалбоподателка в Сан Марино*

122. На 4 септември 2007 г. г-н Х. повдига обвинение срещу първата жалбоподателка за това, че не е осигурила достъп до детето при едно от неговите посещения. На 4 декември 2007 г. се приема, че това производство следва да бъде прекратено, тъй като са представени релевантни удостоверения, доказващи заболяване на детето към съответния момент. На следващия ден делото е прекратено от *Procuratore del Fisco (Главен прокурор)*. На 6 декември 2007 г. делото е прекратено от *Commissario della Legge*.

4. *Наказателно производство срещу г-н Х. в Сан Марино*

123. На 19 февруари 2008 г. първата жалбоподателка внася обвинение срещу г-н Х в Жандармерията на Сан Марино (*Gendarmeria di San Marino*) за международно отвличане.
124. След като първата жалбоподателка дава свидетелски показания, на 29 май 2009 г. *Commissario della Legge* приема, че липсват задължителните предпоставки за повдигането на обвинение. Г-н Х. не е имал намерение да отвлича детето. Той не може да бъде подведен под отговорност, тъй като само е планирал да заведе детето на кратка почивка, което по един или друг начин може да се приеме, че е било одобрено от Службата за закрила на детето, за да се компенсират едностранно възпрепятстваните и затова неосъществени срещи. Поради това делото е изпратено за становище до Главния прокурор. Със съгласието на последния на 10 юни 2009 г. *Commissario della Legge* прекратява делото.

5. *Наказателно производство срещу г-н Х. в Италия*

125. На 10 май 2008 г. първата жалбоподателка обвинява г-н Х пред полицията в Римини за международно отвличане.
126. На 23 февруари 2009 г. *Commissario della Legge* разпорежда на съдебната полиция на Сан Марино да установи самоличността на г-н Х.
127. С призовка от 19 юли 2010 г. г-н Х. се уведомява, че е обвиняем и че процесът започва на 24 октомври 2011 г.

6. *Консулски искания*

128. Консулските посещения при засегнатите страни са били успешни само по отношение на първата жалбоподателка. Междувременно дипломатическите опити на италианското правителство, насочени към постигане на адекватно разрешение от органите на Сан Марино, остават безплодни.

С. Продължаване на производството след уведомяване на правителството от ответник относно жалбата

129. След уведомяване за подадената жалба пред Съда от правителствения агент, на 26 юли 2010 г., поради изводите за безпристрастността на съответния съдия по висящата пред съда жалба, *Commissario della Legge*, който гледа по общия ред делото за упражняване на родителските права и личните отношения, си прави отвод.
130. Производството продължава с друг съдия, посочен от предишния съдия. Според жалбоподателките този избор е бил произволен, тъй като новият съдия, който

обичайно не практикува в областта на гражданското право, е преподавател в същия университет, в който са предходният съдия и адвокатът на Х. Този избор подчертава пристрастността на преходния съдия.

131. Представени са нови обстоятелства относно няколко проблема, включително присъствието на детето на сватбата на г-н Х., посещаването на училище, индивидуалното упражняване на родителските права, както и спешни мерки, свързани с медицинските нужди на детето. При нужда са издадени решения въз основа на предоставената информация от страните, вещите лица и Службата за закрила на детето.
132. Впоследствие, на 13 септември 2010 г., е представено актуализирано експертно заключение от СТУ. В него СТУ признава, че първоначалните му заключения (от юли 2008 г.) трябва да се променят, като се има предвид подадената пред съда жалба от първата жалбоподателка; само по себе си това действие отразява противоречивото й поведение. След като изслушва страните, вещото лице заключава, че втората жалбоподателка трябва да бъде настанена при бащата за предстоящата учебна година, че училището трябва да бъде в Сан Марино и че майката трябва да запази вече установеното право на посещения. Същото се потвърждава от доклада на Службата за закрила на детето.
133. На 20 септември 2010 г., след отлагане поради това, че г-н Х. не се е завърнал от меден месец, първата жалбоподателка прави нови твърдения, като се набляга върху защитата на нейните права по член 8 от Конвенцията. Тя представя благоприятен доклад от своя ТСП и иска: i) детето да бъде настанено при нея, ii) детето да посещава началното училище в Римини, iii) докладът за невро-психиатричното състояние да бъде изготвен от болницата в Римини и iv) наблюдението на срещите да бъде преустановено или Службата за закрила на детето в Сан Марино да бъде заместена от нервно-психиатричната служба, или психологът да бъде сменен.
134. След изслушване на всички заинтересовани страни и доводите им, на 21 септември 2010 г. *Commissario della Legge* се произнася с решение. Като посочва тежестта на противоречията, които трайно съществуват между страните и техните представители, съдът счита, че решението трябва да бъде с временен характер и да подлежи на бъдещи промени. Той възлага съвместно упражняване на родителските права, разпорежда детето да посещава училище в Сан Марино, да бъде настанено при бащата през седмицата, а при майката през почивните дни, коледните и великденските празници да прекарва с майката, с изключение на Бъдни вечер, Богоявление и последващите събота и неделя, които да прекарва с бащата, родителите да продължат да провеждат психотерапия още дванадесет месеца. Освен това разпорежда Службата за закрила на детето да продължи да наблюдава развитието на детето, експерт да представя информация за взаимоотношенията на детето с родителите, по-конкретно във връзка с новия брак на бащата, както и за всички релевантни медицински нужди.
135. Тъй като се чувстват оскърбени от преценката на горепосоченото решение във връзка с представителите на страните, адвокатите на първата жалбоподателка се отказват да бъдат нейни представители. Производството все още е висящо, а първата жалбоподателка вече не е представлявана от никого в това производство.
136. Междувременно производството по обжалване на решението от 19 февруари 2008 г. продължава и приключва с решение на 7 март 2011 г.
137. *Giudice per le Appellazioni Civili* отхвърля жалбата на първата жалбоподателка.

Съдът счита, че член 6 от Конвенцията съдържа подробни разпоредби относно наказателното производство, но няма отношение към гражданското производство. Поради това въпросът се урежда единствено от общото право. Като заявява това, съдът счита, че в настоящия случай липсва нарушение на правото на защита или на правото на кръстосан разпит (*contraddittorio*). Всъщност първоначално при откриването на заседанието първата жалбоподателка е била представлявана и следователно предпоставките за гледане на делото и провеждане на кръстосан разпит са били налице. Едва след като е отхвърлено искането за отлагане на делото, помощник-адвокатът на първата жалбоподателка се отказва от мандата си. Освен това, като се отказва от мандата си, това не прекратява правомощията на колежата му, който следователно продължава да бъде адвокат на жалбоподателката. Съдът още посочва, че не съществува закон, който да признава право на отлагане на делото. Решението във връзка със съществуването на правомерно увреждане се взема по преценка на съдията след изслушване на релевантните доводи. В настоящия случай резултатите от разследването и съдебната поръчка до съда в Римини не биха могли да доведат до възникването нито на законова пречка, нито на такава *ex post. Commissario della Legge* по силата на своите правомощия счита, че е уместно делото да бъде решено бързо с оглед на неотложността и тежестта на проблема. В действителност съдът приема, че тъй като не съществуват никакви правни и обвързващи процесуални изисквания в това отношение, при спешните обстоятелства по делото е било допустимо решението да се вземе дори и в отсъствието на една от страните (*audi alteram partem*). Освен това въззивният съд намира за смущаващ факта, че първата жалбоподателка оспорва ситуация, която сама е създала. Накрая, по частта от жалбата относно безпристрастността, първата жалбоподателка не е възразила, нито е поискала отвод на *Commissario della Legge* към съответния момент.

II. РЕЛЕВАНТНО ВЪТРЕШНО ПРАВО

A. Хагска конвенция за гражданските аспекти на международното отвлечение на деца от 1980 г. „Хагската конвенция“

138. Преамбюлът на Конвенцията съдържа следните изявления относно нейната цел:

„...да гарантират международноправна защита на децата от вредните последици на незаконното им прехвърляне или задържане и да установят процедури, осигуряващи тяхното незабавно връщане в държавата на обичайното им местопребиваване...“.

139. Целта на това завръщане е, след възстановяването на предишното положение (*status quo ante*) да се даде възможност за разрешаване на конфликта между лицето, упражняващо родителските права, и лицето, което е прехвърлило или задържало детето, в държавата на обичайното местопребиваване на детето.

140. Член 3 от Конвенцията гласи следното:

„Прехвърлянето или задържането на дете се счита за незаконно, когато:

- a) е извършено в нарушение на правото на упражняване на родителски права, предоставено както съвместно, така и поотделно на лице, институция или друг орган, съгласно законите на държавата, в която детето е имало обичайно местопребиваване непосредствено преди прехвърлянето или задържането му; и

- b) по време на прехвърлянето или задържането това право е било ефективно упражнявано съвместно или поотделно или би било упражнявано по този начин, ако не е било извършено прехвърлянето или задържането. ...”

В. Законът от 17 юни 2008 г. за изменение на наказателния процес

141. Член 7, параграф 1 от Закона от 17 юни 2008 г. за изменение на наказателния процес (наричан по-нататък „Наказателнопроцесуалният закон”) предвижда, че определението за прекратяване на делото трябва незабавно да бъде съобщено на главния прокурор (*procuratore del fisco*), на обвиняемия, на пострадалия и на тъжителя. Освен това трябва да бъде уведомен съдията председател (*”magistrato dirigente”*). Това определение може да бъде обжалвано от обвиняемия или от пострадалия в тридесетдневен срок от съобщаването му. Жалбата се подава до *Giudice delle Appellazioni Civili*, чийто състав трябва да бъде различен от състава, който първоначално е решил делото по съществото. Съдът се произнася с мотивирано решение в срок от тридесет дни. Решение, с което се уважава жалбата, трябва да разпорежи връщане на делото във фазата на предварителното разследване, а *magistrato dirigente* трябва да разпредели преписката на друг съдия следовател.
142. Член 10 от преходните разпоредби предвижда, че този закон се прилага по отношение на всички наказателни производства, при които съдията следовател е получил съобщение за извършено престъпление след датата на влизане на закона в сила. Законът не се прилага към заварените производства, които са висящи към датата на влизането му в сила, ако са били оповестени и прекратени в рамките на деветмесечен срок от влизането му в сила.

ПРАВОТО

I. ПРЕДВАРИТЕЛНИ ВЪЗРАЖЕНИЯ

Предварително възражение на правителството във връзка с това, че първата жалбоподателка действа едновременно от свое име и от името на детето си.

1. Становищата на страните

143. Правителството твърди, че втората жалбоподателка не разполага с процесуална легитимация да участва в производството предвид малката си възраст. За да действа от името на своето дете, първата жалбоподателка трябва да е получила разрешение от бащата и/или от съда (*giudice tutelare*), но тя не е получила такова. Признаването на това положение може да предизвика конфликтна ситуация, тъй като дори бащата би могъл да прави искания пред съда от името на детето. Освен това отделни аспекти на нейната жалба, като например процесуални аспекти на производството, явно не могат да имат ефект спрямо втората жалбоподателка, тъй като тя не била страна в националното производство.
144. Позовавайки се на съдебната практика, жалбоподателките твърдят, че втората жалбоподателка притежава процесуална легитимация (*ocus standi*). Това става още по-видно, като се има предвид, че първата жалбоподателка е не само рождената майка, но и упражнява съвместно родителските права и притежава родителски права.

2. Правителството на третата страна

145. Италианското правителство твърди, че втората жалбоподателка притежава пълна процесуална легитимация (*locus standi*) в производството, като се основава на съдебната практика относно представителството от родители, по-специално когато представляващият родител се намира в конфликт с органите и оспорва техните решения в контекста на разпоредбите на Конвенцията.

3. Оценка на Съда

146. Съдът изтъква, че по принцип лице, което няма право да представлява друго лице съгласно националното законодателство, въпреки това може при определени обстоятелства да действа пред съда от името на другото лице. По-специално непълнолетните могат да завеждат иски в съда дори, или особено когато са представлявани от майка, която се намира в конфликт с органите и критикува техните решения и поведение като несъответстващи на правата, гарантирани от Конвенцията. В случай на конфликт относно интересите на непълнолетен между биологичен родител и лице, определено от органите да действа като настойник на детето, съществува опасност някои от тези интереси никога да не бъдат поставени на вниманието на съда и непълнолетният да бъде лишен от ефективна защита на правата си съгласно Конвенцията. Следователно дори когато майката е била лишена от родителски права – всъщност това е една от причините за спора, отнесен до съда от нея – легитимацията ѝ като родена майка е достатъчна да ѝ предостави необходимите правомощия да предяви иск в съда и от името на детето, за да защити неговите интереси. Нещо повече, не е задължително условията, уреждащи индивидуалните иски, да са същите като националните критерии във връзка с *locus standi*. Националните разпоредби в това отношение могат да обслужват цели, различни от предвидените в член 34 от Конвенцията, и дори тези цели понякога могат да са сходни, не е задължително винаги да е така (вж. Решение по дело *Scozzari and Giunta v. Italy* [ГС], № 39221/98 и 41963/98, §§ 138-39, ЕСПЧ 2000-VIII).
147. В съответствие с това Съдът заключава, че първата жалбоподателка – рождената майка, която все още притежава родителски права, чието упражняване/ограничаване тя оспорва в Съда – е легитимирана да действа от името на детето си и следователно предварителното възражение на правителството трябва да бъде отхвърлено.

II. ТВЪРДЯНОТО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕНОВЕ 8 И 6 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

148. Жалбоподателките обжалват на основание на член 8 производството за упражняване на родителските права, по-специално определеното от 19 февруари 2008 г., а в общ аспект – ограниченията, наложени на срещите на жалбоподателките. Позовавайки се на член 6, те твърдят, че заседанието, довело до последното решение, е било несправедливо и се оплакват от продължителността на цялостното производство.

Съответните членове в относимата си към делото част гласят следното:

Член 8

„(1) Всеки има право на неприкосновеност на ... семейния си живот ...

2. Намесата на държавните власти в упражняването на това право е недопустима, освен в случаите, предвидени в закона и необходими в едно демократично общество в интерес на националната и обществената сигурност или на икономическото благосъстояние на страната, за предотвратяване на безредици или престъпления, за защита на здравето и морала или на правата и свободите на другите.”

Чл. 6

Всяко лице, при решаването на правен спор относно неговите граждански права и задължения ... има право на справедливо и публично гледане на неговото дело в разумен срок, от независим и безпристрастен съд, създаден в съответствие със закона.”

149. Правителството оспорва това твърдение.

150. Съдът припомня, че той е компетентен да определи правната квалификация на фактите по делото (вж. Решение по дело *Guerra и други c/y Италия*, 19 февруари 1998 г., § 44, *Сборник решения и определения* 1998-I). Макар член 6 да предвижда процесуална гаранция, а именно „правото на съд” при определянето на „гражданските права и задължения” на отделното лице, член 8 обслужва по-общата цел да се гарантира подобаващо зачитане наред с другото на семейния живот. В този контекст съдебният процес, който води до мерки на намеса, трябва да бъде справедлив и да позволява подобаващо зачитане на интересите, гарантирани в член 8 (вж. Решение по дело *Iosub Caras c/y Румъния*, № 7198/04, § 48, 27 юли 2006 г. и *Moretti и Benedetti c/y Италия*, № 16318/07, § 27, ЕСПЧ 2010-... (извадки)).

151. По настоящото дело Съдът счита, че жалбата на жалбоподателките в частта си по член 6 е тясно свързана с жалбата по член 8 и следователно може да бъде разгледана като част от последната.

А. Допустимост

152. Първоначално правителството възразява, че жалбата срещу решението от 19 февруари 2008 г. е недопустима тъй като не са изчерпани всички национални правни средства за защита, тъй като делото по жалбата срещу решението все още е висяща. В хода на настоящото производство обаче правителството уведомява Съда, че производството е приключило.

153. В този контекст Съдът приема, че възражението е оттеглено или във всеки случай ще бъде отхвърлено. Съдът посочва, че жалбата не е явно необоснована по смисъла на член 35, § 3, буква а) от Конвенцията. Освен това отбелязва, че не е недопустима на друго основание. Следователно трябва да се приеме за допустима.

В. По съществуването

1. Становища на страните и на третите страни

а) Становища на страните

154. Жалбоподателките твърдят, че са били нарушени правата им съгласно членове 8 и 6 от Конвенцията, по-специално във връзка с решението от 19 февруари 2008 г., когато първата жалбоподателка не е била надлежно представлявана, а съдът е основал решението си единствено на становищата на Службата за закрила на детето и на бащата, без да вземе предвид отвличането на непълнолетното лице от

бащата. В следствие на това ограниченията, наложени на първата жалбоподателка, заедно с шестмесечния период на изолация в Сан Марино, противоречат на член 8, а цялото производство е неоснователно продължително – повече от четири години – като все още липсва окончателно решение, противно на член 6.

155. Според жалбоподателките правораздавателните органи и Службата за закрила на детето са били пристрастни, както се установява например от предрешеното заключение на социалната служба, че втората жалбоподателка ще пребивава в Сан Марино (вж. точка 19 по-горе), решението от 18 декември 2006 г. в полза на г-н Х., което съдържа неправилно тълкуване на предишно съвсем недвусмислено разпореждане (точка 15 по-горе) и решението от 19 февруари 2008 г., което било произволно и дискриминиращо. Те считат, че е недопустимо отвличане, което е планирано заедно със Службата за закрила на детето, да бъде одобрено от съда. Подобно на това, ограниченията, наложени на майката заради твърденията за нейното намерение да прехвърли детето, били неоснователни, тъй като първата жалбоподателка е посочила причини, чрез съответни удостоверения, за невъзможността на детето да присъства на някои от срещите с г-н Х. Вследствие на оспорваното решение, което определя съвместно упражняване на родителските права, първата жалбоподателка можела да вижда дъщеря си само за няколко часа (до 11 август 2008 г.), като всеки път трябвало да пътува от Италия до Сан Марино, а за разлика от бащата не можела да заведе детето на почивка за няколко дни.
156. Жалбоподателките обясняват, че в хода на националното производство първата жалбоподателка е била представлявана от двама адвокати, като само единият от тях е бил запознат със срещата със Службата за закрила на детето и вещите лица на страните, докато другият представител се е оттеглил. Твърдят, че като се имат предвид въпроса за отвличането на детето и други доказателства, които са станали известни едва след като датата на провеждане на заседанието е била определена, за което съдията е бил уведомен, е било от решаващо значение адвокатът ѝ да присъства на заседанието. В отсъствието на този адвокат съдът е трябвало поне да назначи адвокат, който да я представлява. Така разглежданото решение е постановено в нарушение на принципа на състезателното начало.
157. Що се отнася до Службата за закрила на детето, жалбоподателките твърдят, че длъжностното лице, натоварено с тяхната преписка, е имало образователна степен само по педагогика, а не по психология, и не може да се подписва в това си качество и не може адекватно да прецени медицинското състояние на детето. Освен това Службата за закрила на детето не е действала по начин, по който да насърчи съвместното упражняване на родителските права, и многократно е отказвала на вещото лице на жалбоподателката достъп до релевантни документи и видеозаписи на срещи с детето. Установява се, че във връзка с това националният съд не е упражнявал никакъв контрол върху работата на Службата за закрила на детето. Друг, считан за независим специалист – психологът, който отговаря за наблюдаването на срещите, провеждани в дома на Х., – бил психологът на комисия, в която участвали роднини на Х. Жалбоподателките твърдят още, че техният специалист – психологически консултант към Съвета на Сдружението на психолозите в Сан Марино („Сдружението“) – не е била съгласна с докладите, изготвени от Службата за закрила на детето, които според нея не са били подкрепени с научни доказателства. Във връзка с това специалистът подава жалба до Сдружението, по-конкретно относно използваните от Службата за закрила на детето процедури, липсата на обучение, пропуските и липсата на съдействие.

158. Накрая жалбоподателките заявяват, че действията на органите след подаването на жалбата пред Европейския съд по правата на човека са били неадекватни. Жалбоподателките твърдят, че след завеждане на делото в Съда, съдията, който ръководи националното производство, е отказал да продължи да гледа делото. Посочил е обаче друг съдия – действие, което по мнението на жалбоподателките не съответства на отказа да се гледа делото. Действително, необичайният избор на съдията, който щял да поеме разглеждането на делото, събужда съмнения относно неговата безпристрастност. Отбелязва се, че веднага след като са узнали за жалбата пред Съда, докладите на СТУ са били изменени в техен ущърб, а съдържанието на последващите решения нетактично препраща към същите доклади.

б) Становище на правителството

159. Правителството твърди, че в оспореното решение от 19 февруари 2008 г., с което се разпорежда съвместно упражняване на родителските права и че втората жалбоподателка трябва да живее с бащата, се основава на експертните, представени от Службата за закрила на детето, съществува висока степен на противоречие между родителите, както и че майката не е склонна да допуска контакт с бащата. Правителството изтъква, че през юни 2007 г. майката е отвела детето в Италия, въпреки решението от 17 април 2007 г., според което постановява, че детето трябва да остане в Сан Марино (вж. точка 22 по-горе), а от 2007 г. първата жалбоподателка многократно е отказвала да позволи контакт с бащата, противно на решението от 25 юни 2007 г. (точка 29 по-горе). Затова атакуваното решение било взето във висш интерес на детето, като се взема предвид, че бащата е родителят, който би позволявал контакт с другия родител. Заключение на съда се основавало на обективните констатации на Службата за закрила на детето след наблюдението от нейна страна на отношенията между детето и родителите, които констатации трайно потвърждават, че майката възпрепятства контакта на детето с бащата до такава степен, че през 2009 г. са имали опасения, че втората жалбоподателка страда от Синдром на родителско отчуждаване (точка 97 по-горе).

160. По отношение на Службата за закрила на детето, правителството твърди, че нейната функция съгласно закона включва предоставяне на социални грижи с настаняване (*assistenza domiciliare*) във всички случаи, когато съществуват трудности във взаимоотношенията родител-дете. Службата е помощник на съда, представляващ институционален инструмент, който позволява на съда да получи всички необходими елементи за правилна оценка на всяко решение, свързано с упражняване на родителски права и осиновяване. Службата за закрила на детето, в която работят държавни служители, се подчинява на Закона за държавния служител и подлежи на контрол от Социалноосигурителния институт. Неизпълнението на вменени задължения би могло да доведе до налагането от страна на дисциплинарния съвет на дисциплинарни наказания, определени от закона. Персоналът на Службата за закрила на детето се състои от квалифицирани лица с образователни степени по психология или с най-малко пет годишен стаж в областта на здравеопазването, които са преминали успешно обществен конкурс и чиято професия следователно гарантира тяхната независимост и безпристрастност. Освен това тези качества често са били потвърждавани от Л.С, вещо лице, чийто авторитет в областта на детската терапия е безспорен. В отговор до встъпилата трета страна правителството счита, че двойката роля, осъществявана от Службата за закрила на детето, е функционална, позволяваща на родителите да постигнат съгласие във висш интерес на детето. Следователно исканията в това отношение са напълно неоснователни и необосновани.

161. Правителството изтъква , че жалбоподателката е упражнила изцяло своето право на контакт, точно съгласно атакуваното решение, в рамките на договореностите, независимо от нежеланието ѝ да разреши контакт с бащата. Всички предприети предохранителни мерки, като например присъствието на психолог или представител на Службата за закрила на детето, са били сметени за необходими за избягване на всякакъв риск от прехвърляне на детето, като се има предвид предишното поведение на първата жалбоподателка. Тези мерки са във връзка с Хагската конвенция за гражданските аспекти на международното отвлечане на деца.
162. Правителството още твърди, че производството, в което е произнесено решението, е било надлежно обявено и проведено в присъствието и на двете страни, които са допуснати да направят всякакви релевантни изявления, а фактът, че един от адвокатите на жалбоподателката не е бил в състояние да присъства, е без значение. Освен това се посочва, че един от адвокатите ѝ, който по-рано се е отказал от мандата си, е бил възстановен. Липсата на организирането на защитата на първата жалбоподателка не може да противостои на решението на съда да продължи да разглежда делото по бърз начин, каквото е било и искането на първата жалбоподателка.
163. Относно твърдяната безпристрастност на съдията правителството заявява, че уведомяването на националния съд за жалбата и прилагането на документите към преписката по националното дело обслужва целите на производство за отвод на съдията от делото. Определеният в последствие съдия бил административен съдия, който съгласно закона може да бъде назначаван и по граждански дела, както се потвърждава и от решението на съдията председател (*“magistrato dirigente”*) от 1 декември 2010 г. Неговата безпристрастност била кристално ясна, както се вижда от факта, че той дори е увеличил времето, през което детето да бъде настанено при майката. Освен това според правителството не могат да се изтъкват доводи във връзка с твърдяното похищение от бащата, тъй като този въпрос не се разглежда нито в докладите на Службата за закрила на детето, нито в съдебни актове. Нещо повече, настоятелно се твърди, че бащата не е отвлечал детето, а само е бил на почивка с него.

с) Становище на правителството на третата страна

164. Италианското правителство посочва първо, че поведението на г-н Х е равносилно на отвлечане, доколкото не е имал разрешение от съда да отведе детето и да не го върне на майката съгласно установените условия. То изтъква по-нататък, че твърдението за опит от страна на първата жалбоподателка да отвлече детето, е неоснователно, тъй като с решението от 25 юни 2007 г. (вж. точка 28 по-горе) се установява, че жалбоподателките са имали разрешение да пребивават в Римини, Италия. Следователно не може да се приеме, че правото на лични отношения на първата жалбоподателка е било възпрепятствано от прилагането на условията на Хагската конвенция, които не се прилагат спрямо положението на първата жалбоподателка. Освен това, когато г-н Х. за първи път иска прилагането на тези условия (февруари 2008 г.), Хагската конвенция все още не е била приложима по отношение на дела между двете държави, тъй като тя влиза в сила едва на 1 август 2008 г.
165. Италианското правителство изразява съжаление, че съдебното заседание, предхождало оспореното решение, се е провело без процесуално представителство за първата жалбоподателка, и че отказът на съдията да отложи заседанието по тази

причина е повдигнало въпроси относно справедливостта на процеса съгласно член 6, параграф 1. Припомня се, че националните юрисдикции е трябвало да проучат подробно положението в семейството и да вземат предвид други обстоятелства, като например емоционалните, психологическите, материалните и медицинските нужди на детето, както и да извършат цялостна оценка на баланса между противоречивите интереси, вземайки под внимание висшия интерес на детето. Според правителството продължава да се извършва нарушение на член 6, параграф 1, тъй като след почти три години въззивното производство срещу оспорваното решение все още не е приключило. Това забавяне е неразбираемо предвид деликатната ситуация, висшия интерес на детето и неговите права съгласно член 8. Освен това италианското правителство е на мнение, че влошаването на здравето на втората жалбоподателка от 2009 г. насам би могло да се дължи на [професионална]некомпетентност от страна на Службата за закрила на детето, както твърдят от *Associazione ProBimbi* (вж. по-долу). Поради това правителството иска от Съда да разгледа ролята на Службата за закрила на детето до този момент, тъй като тя явно е пренебрегвала интересите на детето в полза на интересите на бащата.

166. На последно място правителството счита, че първата жалбоподателка със сигурност е страдала като вижда как детето ѝ бива местено от едно място на друго. Въпреки това добросъвестността ѝ спрямо г-н Х. ясно личи дори от факта, че наскоро е дала съгласие детето да присъства на сватбата на г-н Х. Италианското правителство счита, че режимът на съвместно упражняване на родителските права трябва да бъде придружен с решение за пребиваване на детето при майката, което според изследванията на детската психология е основен период при децата на такава малка възраст. Освен това, като се има предвид, че втората жалбоподателка често е била оставяна на грижите на своите баба и дядо, правителството трудно си обяснява решението на органите на Сан Марино да определят пребиваване при бащата.
167. В контекста на обстоятелствата по делото италианското правителство е на мнение, че правителството на Сан Марино е нарушило правата на жалбоподателката по член 8 във връзка с член 6.

d) Становище на встъпилата по делото трета страна

168. *Associazione Pro Bimbi* чрез своята дейност подпомага родителските грижи и благосъстоянието на непълнолетните. Получава подкрепа *inter alia* от Министерствата на общественото образование, на здравеопазването, на правосъдието и на външните работи. От организацията твърдят, че през 2009 г. са получили няколко искания от различни родители във връзка с изгубването на родителските им права и/или съвместно упражняване на родителските права. Някои от тези случаи са се оказали изключително обезпокояващи от гледна точка на правото на съвместно упражняване на родителските права и правото на редовни лични отношения. Тези жалби са свързани преди всичко със службите за закрила на детето. По време на дискусиите на асоциацията относно упражняването на родителските права над деца родители остро критикуват службите за закрила на детето, по-специално във връзка с липсата на квалификация и с неефективната подкрепа за родителите. Много от тях разказват за свои печални опити да се срещнат с децата си, по-специално в случаи на родители с двойно гражданство, които открито се оплакват, че са се сблъскали с дискриминационно отношение от страна на службите. Затова асоциацията е поканила службите за закрила на детето

и Съвета на сдружението на психолозите в Сан Марино ("Съвета") да посетят следващите сбирки. За разлика от Съвета, Службата за закрила на детето не изпраща представители. Представителите на Съвета потвърждават в отговор на поставените въпроси, че в Сан Марино е достатъчно едно лице да притежава диплома по педагогика без допълнителна професионална квалификация, за да бъде наето от Службата за закрила на детето. Освен това такива лица не подлежат на наблюдение от Съвета и не са обвързани от кодекс за поведение.

169. Асоциацията още цитира писмо от Службата за закрила на детето, в което се признава, че само със седемчленен персонал и при липса на ресурси и средства не са в състояние да изпълняват ефективно ролята си на помощник на съда и закрила на непълнолетните в 150 семейства, от които петдесет представляват случаи на силно конфликтни раздели, при които често е трудно да се посредничи. Освен това асоциацията счита, че не е нормално за персонала на служба за закрила детето да поема противоречиви роли, а именно функцията на държавни служители, докладващи в съда, и медиатори, предоставящи подкрепа семействата и децата. Загрижени относно горепосочения проблем, от асоциацията са изпратили писма до ръководителя на Социалноосигурителния институт, който отговаря за службите за закрила на детето. Последният е отговорил, че ще бъде съставена анкетна комисия и ще се извършат проверки. До момента на представяне на становището отговор не е получен.

2. *Оценка на Съда*

а) **Общи принципи**

170. Среците и общуването между родител и дете съставляват основополагащ елемент на семейния живот, дори когато взаимоотношенията между родителите са разстроени (вж. дело *Keegan v. Ireland*, Решение от 26 май 1994 г., § 50, Серия А № 290). Семейният живот в договарящите държави обхваща широк кръг родителски права и отговорности във връзка с грижата и упражняването на родителските права върху непълнолетни деца. Грижата и отглеждането на децата обикновено и по необходимост изисква родителите или единственият родител да решат къде трябва да живее детето и да наложат, или да упълномощат други да наложат различни ограничения на свободата на детето. Така децата в училище или в друга образователна или развлекателна институция трябва да се подчиняват на определени правила, които ограничават свободата им на придвижване и свободата им в други аспекти. Аналогично, едно дете може да има нужда от хоспитализиране за медицинско лечение. В този смисъл семейният живот, и особено правото на родителите да упражняват родителска власт над децата си, като държат сметка за съответните родителски отговорности, се признава и защитава от Конвенцията, и по-специално от член 8 (вж. делото *Nielsen v. Denmark*, Решение от 28 ноември 1988 г., точка 61, Серия А № 144).

171. Националните мерки, възпрепятстващи упражняването на семеен живот, като например решение за предоставяне упражняването на родителските права на родител, съставлява намеса в правото на неприкосновеност на семейния живот (вж. например Решение по дело *Hoffmann c/y Австрия*, решение от 23 юни 1993 г., Серия А № 255-С, т. 58, точка 29, и Решение по дело *Palau-Martinez c/y Франция*, № 64927/01, точка 30, ЕСПЧ 2003-ХІІ).

172. Всяка подобна намеса съставлява нарушение на този член, освен „в случаите, предвидени в закона” и ако преследва легитимна цел или цели съгласно параграф 2 и може да се приеме за „необходим[а] в едно демократично общество”.

Необходимостта предполага, че намесата отговаря на неотложна социална нужда и по-конкретно, че е пропорционална на преследваната легитимна цел (вж. Решение по дело *W. c/y Обединеното кралство*, Решение от 8 юли 1987 г., точка 60, Серия А № 121.)

173. Въпреки, че основна цел на член 8 е да защити индивида срещу произволна намеса на публичните органи, в допълнение могат да съществуват позитивни задължения, присъщи на действителната „неприкосновеност“ на семейния живот. Тези задължения могат да включват предприемането на мерки, насочени към обезпечаване неприкосновеността на семейния живот дори в областта на междуличностните отношения, включително както осигуряването на регулаторна рамка на системата на правораздаване и изпълнение, защитаваща личните права, така и, когато е уместно, предприемането на специфични стъпки (вж. Решение по дело *Zawadka c/y Полша*, № 48542/99, точка 53, Решение от 23 юни 2005 г.). Съдът многократно се е произнасял, че член 8 включва право за родителите да бъдат предприети мерки с оглед на тяхното събиране с децата им и задължение за националните органи да изпълнят тези мерки. Това положение се прилага и за случаите, при които между родителите възникват спорове за личните отношения и местопребиваването, засягащи деца (вж. Решение по дело *Kostorouliou c/y Гърция*, № 60457/00, точка 44, решение от 5 февруари 2004 г.).
174. И в отрицателен, и в положителен контекст, следва да се има предвид справедливият баланс, който трябва да съществува между конкуриращите се интереси на индивида и на общността, включително третите засегнати страни и диапазона на преценка на държавните органи (вж. Решение по дело *W. c/y Обединеното кралство*, цитирано по-горе, точка 59, и дело *Keegan*, цитирано по-горе, точка 49).
175. Диапазонът на свободна преценка, който трябва да бъде предоставен на компетентните национални органи, ще бъде различен в зависимост от естеството на споровете и значимостта на засегнатите интереси. Следователно Съдът приема, че органите разполагат с широка свобода на преценка, когато решават относно упражняването на родителските права (вж., *inter alia*, Решение по дело *C. c/y Финландия*, № 18249/02, точка 53, решение от 9 май 2006 г. и Решение по дело *Wildgruber c/y Германия*, (опр.) № 42402/05 и 42423/05, 29 януари 2008 г.). Въпреки това е необходимо по-критично изследване във връзка с всякакви допълнителни ограничения, като например ограничения, наложени от тези органи, на правото на родителите на лични отношения, и с всякакви правни гаранции, насочени към обезпечаването на ефективна защита на правото на родителите и децата на неприкосновеност на техния семеен живот. Такива допълнителни ограничения създават опасност семейните отношения между родителите и едно малко дете да бъдат на практика прекратени (вж. Решение по дело *T.P. и К.М. c/y Обединеното кралство* [ГС], № 28945/95, точка 71, ЕСПЧ 2001-V (извадки).
176. Когато въпросните мерки засягат спорове между родители относно техните деца, Съдът не замества компетентните национални органи при уреждане на споровете относно личните отношения и местопребиваването, а преразглежда решенията в светлината на съвместимостта им с Конвенцията, които тези национални органи са постановили при упражняване на своето право на свободна преценка. Несъмнено преценката на висшия интерес на детето е от решаващо значение. (вж. Решение по дело *Zawadka*, цитирано по-горе, точка 54, и Решение по дело *Hokkanen c/y Финландия*, решение от 23 септември 1994 г., точка 55, Серия А № 299-А). Наред с

това липсата на съдействие между разделените родители не е обстоятелство, което може само по себе си да освободи органите от техните позитивни задължения по член 8. Това по-скоро налага задължение на органите да предприемат мерки за помиряване на конфликтните интереси на страните, като се имат предвид висшите интереси на детето (вж. Решение по дело *Zawadka*, цитирано по-горе, точка 67), които в зависимост от своето естество и сериозност може да имат приоритет пред интересите на родителя (вж. Решение по дело *Hoppe c/y Германия*, № 28422/95, точка 49, Решение от 5 декември 2002 г.).

177. Член 8 не съдържа изрични процесуални изисквания, но това не решаващо по въпроса. Правораздавателният процес, осъществяван от местния орган, със сигурност оказва влияние върху решението по същество, особено като гарантира, че то се основава на релевантни съображения и не е едностранчиво, а оттук и че не е произволно, нито изглежда такава. В съответствие с това Съдът има право да взема предвид този процес, за да прецени дали той е проведен по начин, който при всички обстоятелства е справедлив и позволява надлежно зачитане на интересите, защитавани от член 8. Това, което трябва да се прецени, е дали, предвид конкретните обстоятелства по делото и особено предвид сериозното естество на решенията, които трябва да се вземат, родителите са участвали в достатъчна степен в правораздавателния процес като цяло, за да получат необходимата защита на техните интереси. Ако това не е било така, е налице незачитане на неприкосновеността на техния семеен живот и намесата, произтичаща от решението, не би могла да се приеме за „необходима“ по смисъла на член 8 (вж. Решение по дело *W. c/y Обединеното кралство*, цитирано по-горе, точка 62 и 64 *in fine*). В процеса на преразглеждане в контекста на член 8 Съдът може също да вземе предвид продължителността на съдебния процес пред местния орган и на всички свързани с него съдебни производства. Ефективното зачитане на неприкосновеността на семейния живот изисква бъдещите отношения между родител и дете да се определят единствено в светлината на всички относими съображения, а не само от изминалия период от време (пак там, точка 65; вж. още Решение по дело *H. c/y Обединеното кралство*, решение от 8 юли 1987 г., точка 90, Серия А, № 120).
178. За родителите е от първостепенна важност винаги да бъдат поставени в положение, което им позволява да изложат всички доводи в полза на възлагането на правото на лични отношения с детето и да имат достъп до цялата релевантна информация, която е на разположение на националните съдилища (вж. Решение по дело *Sahin c/y Германия* [ГС], № 30943/96, точка 71, Решение от 8 юли 2003 г., и Решение по дело *Kostropoulou*, цитирано по-горе, точка 49). Освен това органите са тези, които трябва да докажат, че съществуват непреодолими причини за отказ на искане на субект на данни да му бъде предоставено копие от неговото лично досие (вж. Решение по дело *Tsourlakis c/y Гърция*, № 50796/07, точка 44, Решение от 15 октомври 2009 г.).

в) Прилагане на горепосочените принципи спрямо настоящото дело

179. По настоящото дело Съдът отбелязва, че през декември 2006 г. компетентните национални съдилища са възложили индивидуално упражняване на родителските права от първата жалбоподателка. Шест месеца по-късно, през юни 2007 г., националният съд разпорежда съвместно упражняване на родителските права, като определя през следващата учебна година детето да посещава училище в Римини, Италия, където се е установило с майка си. С определение от 21 септември 2007 г.

обаче националните съдилища разпореждат, че втората жалбоподателка трябва да живее в Сан Марино, тъй като г-н Х. има право на свободни и неконтролирани лични отношения с детето си. На 12 ноември 2007 г. бива потвърдено съвместното упражняване на родителските права, като съответстващо на висшия интерес на детето. С решение от 19 февруари 2008 г. съдът отново потвърждава съвместното упражняване на родителските права и разпорежда връщане на детето в Сан Марино, за да живее с баща си и да посещава училище там. Три години по-късно това решение е потвърдено от въззивната инстанция. Междувременно са постановени няколко определения по въпроса, потвърждаващи съвместното упражняване на родителските права и местопребиваването на детето с бащата в Сан Марино.

180. Съдът констатира, че от 2007 г. насам обемът на родителските права на първата жалбоподателка е бил ограничен до право на контролирани лични контакти почти два часа дневно, които да се осъществяват в Сан Марино. Впоследствие времето за контакт се променя на три часа през ден, включително пренощуване, като същите условия се запазват до август 2008 г. След тази дата часовете за контакт се увеличават на два до шест часа дневно, нощувки, и прекарване на почивните дни с родителите през седмица, като накрая се стига до цели седмици в периода на коледните празници. Повечето от тези посещения обаче са били контролирани или от бащата, или от неговите законни представители, Службата за закрила на детето или експерти на СТУ, които заснемат срещите.
181. Страните не оспорват, че националните решения, свързани с упражняването на правото на жалбоподателките на родителските права и на лични отношения съставляват намеса в семейния живот на жалбоподателките, която е предвидена в закона, а Съдът приема, че мерките преследват легитимните цели за опазване на здравето и морала и/или защита правата и свободите на други, а именно на детето и неговите родители. Остава да бъде установено дали тези мерки са необходими в едно демократично общество.
182. Съдът посочва, че в тази област неговия контрол не се ограничава до това да потвърди дали държава ответник е упражнила своето право на свободна преценка разумно, внимателно и добросъвестно. При упражняване на своите контролни правомощия Съдът не може да се самоограничи до изолирано разглеждане на оспорените решения, а трябва да ги разглежда в цялостния контекст на делото; той следва да определи дали мотивите, изтъкнати от националните съдилища, са релевантни и достатъчни (вж. Решение по дело *Olsson c/y Швеция (no. 1)*, решение от 24 март 1988 г., точка 68, Серия А, № 130).
183. Като изследва дали решенията на националните съдилища се основават на релевантни мотиви, Съдът констатира, че националните съдилища непрекъснато се позовават за висшия интерес на детето. Те основават своите решения на още няколко съображения, като например взаимоотношенията между родителите, присъщите проблеми на съвместното упражняване на родителските права в такива случаи, особено когато се установява, че единият от родителите през повечето време е бил враждебно настроен към другия и възпрепятства правото на лични контакти, отношението и достъпността на родителите и особеностите на обкръжаващата среда. Във всяко от решенията съдилищата се позовават на подробни и изчерпателни доклади на Службата за закрила на детето (вж. например точки 22, 28, 38, 50 и 77), които са изготвяни след чести и конкретни искания от националните съдилища. Тези доклади са резултат от постоянното наблюдение,

провеждано от Службата. От 2007 г. насам съдилищата привличати доклади на съветници и експерти *ex-parte*, а от 2008 г. насам и доклади на СТУ. Освен това страните често са представяли писмени и устни становища пред съда и са имали възможност да изразят всички свои искания и притеснения, които съдилищата несъмнено са взели предвид.

184. В този контекст Съдът намира за разумно това, че съдилищата са счели за необходимо – в защита на интересите на детето – да не поддържат единственоиндивидуалното упражняване на родителските права от първата жалбоподателка, а да наложат съвместно упражняване на родителските права, нито пък изглежда нелогичен изборът на местоживееене при бащата. Освен това се отбелязва, че националните съдилища не са изключили възможността за промяна на режима, ако обстоятелствата налагат това. Също така националните съдилища са положили дължимата грижа да препоръчат програми за обучение на семейството и да насърчат помиряването и сътрудничеството между родителите във висш интерес на тяхната дъщеря.
185. Относно правото на лични отношения Съдът вече разгледа прилагания режим (вж. точка 180по-горе). Той припомня, че националните органи, ползващи се от предимството да контактуват пряко с всички засегнати лица, се намират в по-благоприятно положение за преценка на тези нужди, отколкото международният съд. Съдът счита, че приетите мерки не са явно произволни или несправедливи. Следователно не е от компетентността на Съда да дава подробна оценка за най-подходящ режим на личните отношения. Достатъчно е Съдът да отбележи, че в нито един момент тези права не са били отричани или потискани, като жалбоподателките са поддържали постоянен и редовен контакт помежду си, а първата жалбоподателка е запазила правото си на съвместно упражняване на родителските права върху втората жалбоподателка. Въпреки че наблюдението, а често и ограничението по отношение на мястото на провеждане на срещите (местоживееенето на бащата) вероятно са стеснявали целта на срещите между майка и дете, ограничавайки в известна степен техния контакт и възможността за развитие на взаимоотношенията им – въпрос, който е в интерес и на двете страни и по-специално на детето, чийто интерес е първостепенен, – Съдът счита, че наблюдението от страна на Службата за закрила на детето е било необходимо, за да могат националните съдилища да вземат информирани решения относно правото на упражняване на родителските права и правото на лични отношения. Освен това подобно наблюдение служи още да се гарантира благополучието на детето. Съдът е склонен да приеме, че макар да не е съществувала заплаха от насилие или сериозни здравословни проблеми (вж. *a contrario*, Решение по дело *Gluhakovic c/y Хърватия*, по. 21188/09, точка 63, решение от 12 април 2011 г.), би могло да съществува риск от психологическа злоупотреба, както се доказва от предположенията за възможно развитие от детето на Синдром на родителско отчуждаване, което оправдава присъствието на бащата на срещите. Предвид горепосоченото Съдът отхвърля твърдението на правителството, че такива ограничения са били необходими като предпазна мярка срещу възможно отвлечане от страна на първата жалбоподателка. Съдът отбелязва, че когато първата жалбоподателка се премества в Сан Марино, тя уведомява съда (вж. точка 26), по същия начин, след поискване, тя предава паспорта на втората жалбоподателка, (вж. точка 56). Макар да тя да е по-колеблива при предаването на втория паспорт, Съдът констатира, че междуременно г-н Х. е този, който иска втори паспорт и на когото е разрешено да пътува с детето (вж. точки 70 и 92). Освен това съдът многократно заявява, че се забранява пътуване без

негово разрешение (вж. точки 51, 70 и 99) – мярка, която по принцип възпира едностранни решения за отвеждане на детето. Освен това Съдът счита, че според материалите по делото няма обективни причини за каквито и да било опасения от укриване на жалбоподателките, особено след като семейството на първата жалбоподателка живее в Римини, недалеч от Сан Марино, и всъщност всички подозрения или страхове, които г-н Х. може да е имал, са били неоснователни и не са потвърдени от съда. Накрая Съдът посочва, че присъствието на адвокатите на страните не е било разпоредено от съда, и дори Службата за закрила на детето е поискала от съда да забрани тази практика (вж. точка 69 по-горе). Така всички неудобства, причинени във връзка с това, са могли лесно да бъдат избегнати с добрата воля на страните.

186. Относно твърдението на жалбоподателките, че представителите на Службата за закрила на детето са били пристрастни и неквалифицирани, Съдът счита, че като се изключи становището на асоциацията, встъпила като трета страна, твърдението остава необосновано и във всеки случай Съдът не е установил никакви доказателства за липсата на ефективност на тази служба, по-специално доколкото, както е в настоящия случай, направените от Службата предложения не се явяват явно произволни или дискриминиращи. Макар да е вярно, че националните съдилища са длъжни да упражняват постоянно наблюдение, особено що се отнася до действията на социалните служби, за да се гарантира, че действията на последните не подкопават решенията на органите (вж. дело *Scozzari and Giunta v. Italy* [ГС], цитирано по-горе, точка 179), Съдът счита, че по настоящото дело жалбоподателките са имали множество възможности да критикуват и да оспорват квалификациите, действията и констатациите на представителите на Службата за закрила на детето в състезателното производство, тъй като в действителност първата жалбоподателка не е съдействала на Службата за закрила на детето относно своето право на лични отношения (вж. точки 46, 48 и 56 по-горе). Освен това, когато разглеждат този въпрос, националните съдилища приемат, че Службата за закрила на детето е съставена от надеждни специалисти (вж. точка 110 по-горе).
187. Съдът припомня, че макар член 8 от Конвенцията да не съдържа изрични процесуални изисквания, съдебният процес при определяне на мерки за намеса трябва да бъде справедлив и да обезпечи зачитане на интересите, гарантирани в член 8. Когато преценява дали мотивите на националните съдилища също са били достатъчни по смисъла на член 8, параграф 2, Съдът преди всичко трябва да реши дали съдебният процес, разглеждан като цяло, е предоставил на първата жалбоподателка необходимата защита на нейния интерес.
188. Съдът отбелязва, че в хода на производството жалбоподателката, представлявана от адвокат, е имала възможност да изложи своите доводи писмено и устно. Наистина тя представя множество твърдения пред националните съдилища, което е видно от обемната документация, предоставена на Съда. Относно заседанието от 19 февруари 2008 г. по съществуващото на нейните искания и на исканията на г-н Х., Съдът счита, че предвид факта, че представителят на първата жалбоподателка е бил надлежно уведомен за датата на заседанието (вж. точка 43 по-горе), че на самото заседание първоначално тя е представлявана от втория адвокат и че е имала възможността да внесе писмено становище, не може да се твърди, че на този етап не е участвала ефективно. Това в още по-голяма степен е вярно поради факта, че по дела, свързани с отношенията на едно лице с негово дете, съществува задължение да се упражнява изключителна бдителност предвид опасността от решаване на

въпроса *de facto* вследствие изтичане на дълъг период от време. В светлината на горното и като се има предвид, че решението от 19 февруари 2008 г. само потвърждава запазването на режима на съвместно упражняване на родителските права, който е определен по-рано (вж. точки 28 и 38 по-горе), Съдът счита за основателен отказа на националния съд да отложи заседанието.

189. По жалбата на жалбоподателките относно необосновано голямата продължителност на производството, макар Съдът да не одобрява това, че въззивното производство срещу това решение се проточва три години до приключването му с решение (от 6 март 2008 г. до 7 март 2011 г.), той посочва, че междувременно са приемани много определения и са договаряни споразумения и че правото на първата жалбоподателка на достъп до детето е било надлежно зачитано, като графикът на посещенията редовно е бил променян със съгласието на страните и със съдействието на Службата за закрила на детето. Що се отнася до общата продължителност на делото, Съдът отбелязва, че първата жалбоподателка се конституира като страна по делото относно упражняването на родителските права и правото на лични отношения през декември 2006 г., а производството към днешна дата все още е висящо. Въпреки това обаче от фактите по делото е видно, че не е имало продължителни периоди на бездействие или отлагане поради причини, свързани с вътрешната организация (вж. *a contrario Решение по дело Veljkov c/y Сърбия*, № 23087/07, точка 88, Решение от 19 април 2011 г. и Решение по дело *Wildgruber c/y Германия*, № 42402/05 и 42423/05, точка 61, Решение от 21 януари 2010 г.). Видно е дори, че исканията на страните за спешни заседания са получавали незабавен отклик, като националните съдилища са се позовавали на правото си при необходимост да насрочват извънредни заседания по своя инициатива (вж. например точка 43 по-горе). Така, въпреки хода на успоредните производства и въпреки че съдилищата е трябвало да разрешават няколко второстепенни въпроса едновременно със сигурност са забавили производството по упражняването на родителските права, Съдът приема, че като цяло националните съдилища са разгледали делото с дължимото усърдие.
190. Доколкото жалбоподателката твърди, че ѝ е бил отказан достъп до съответна документация, а именно че с решение от 17 юли 2008 г. на първата жалбоподателка е отказан достъп до видеозаписите от срещите ѝ с втората жалбоподателка, Съдът счита, че съдържащата се в тези записи информация се отнася до взаимоотношенията между жалбоподателките и би могла да позволи на първата жалбоподателка да забележи някои явно отрицателни страни, които биха могли да повлияят на съдията в неин ущърб, а при необходимост да я има предвид за в бъдеще, с оглед подобряване на връзката ѝ с детето. Единственият мотив, посочен от националния съд за този отказ е, че жалбоподателката не е имала право да се запознае с тези материали, тъй като Службата за закрила на детето подпомага съда (вж. точка 77 по-горе). Този мотив не е убедителен за Съда, а други непреодолими причини за отказа да се предоставят видеозаписите не са посочени. Все пак Съдът отбелязва, че девет месеца по-късно исканията на страните за предоставяне записите на СТУ и на цялата релевантна документация са удовлетворени (вж. точка 104 по-горе), като по този начин първата жалбоподателка е успяла да се възползва от тази релевантна информация за целите на производството, което все още е било висящо. Следователно първоначалният отказ не е достатъчен, за да се направи извод, че държавата не е изпълнила позитивните си задължения да гарантира неприкосновеността на личния и семейния живот на първата жалбоподателка.
191. Накрая, относно твърденията, съдържащи се в становищата на жалбоподателките,

за пристрастност на съответните съдии, Съдът констатира, също както второинстанционния съд, че не са отправяни искания за отвод на тези съдии в съответния момент.

192. Предвид правото на свободна преценка на държавата в тази област и след цялостно проучване на делото Съдът е убеден, че процесуалният подход на националните съдилища предоставя достатъчно материал, въз основа на който да се вземат решения, основаващи се на релевантни и достатъчни мотиви, при съответно участие на първата жалбоподателка в съдебния процес.
193. Следователно не е допуснато нарушение на член 8 от Конвенцията по отношение на жалбоподателките.

III. ТВЪРДЯНОТО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕН 13 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

194. Жалбоподателките твърдят, че не са разполагали с ефективно правно средство за защита по отношение на отвлечането на втората жалбоподателка в следствие на съдебното решение за прекратяване на делото срещу г-н Х. Те се позовават на член 13 от Конвенцията, който гласи следното:

„Всеки, чиито права и свободи, провъзгласени в тази Конвенция, са нарушени, има право на ефикасни правни средства за тяхната защита пред съответните национални власти, дори и нарушението да е извършено от лица, действащи при упражняване на служебни функции.”

A. Становища на страните

195. Жалбоподателките твърдят, че Законът, на който се позовава правителството и който влиза в сила на 1 септември 2008 г., предвижда в член 10 от своите преходни и заключителни разпоредби следното: „този закон се прилага за всички наказателни производства, по които съдия следователя е получил съобщение за извършено престъпление след датата на влизане на закона в сила. Този закон не се прилага за заварените производства, които са висящи към датата на влизането му в сила, ако са били оповестени и приключени в рамките на следващите девет месеца.” В настоящия случай производството срещу г-н Х. е приключено в последния възможен ден, като по този начин е изключена всякаква възможност за обжалване.
196. Правителството твърди, че първата жалбоподателка е могла да подаде жалба пред Второинстанционния съд по наказателни дела (*Giudice delle Appelazioni Penali*) срещу решението на *Commissario della Legge* от 10 юни 2009 г. за прекратяване на делото и ако жалбата бъдеше уважена, съдът можеше да разпорежи възобновяване на предварителното разследване и възлагането му на друг съдия следовател. Такова действие е предвидено в член 135 от Наказателнопроцесуалния кодекс, изменен през 2008 г. и влязъл в сила на 1 септември 2008 г. Той предвижда възможност обвиняемият и потърпевшият да обжалват в тридесетдневен срок от съобщаването разпореждането да не се предприемат по-нататъшни действия. Освен това правителството твърди, че преходните разпоредби, споменати от жалбоподателките, не са приложими спрямо разглежданото дело. Въпреки това, дори да бяха приложими, решението за архивиране на делото е прието няколко дни след изтичането на деветмесечния срок от влизането на Закона в сила.

197. Италианското правителство подкрепя становището, представено от правителството на Сан Марино.

В. Оценка на Съда

198. Съдът констатира, че страните имат разногласия относно прилагането на релевантното право и не са представили никаква информация за прилагането на изменението на закона на практика. Правителството също не обяснява защо преходните разпоредби не се прилагат спрямо настоящото дело. Все пак то твърди, че дори да се прилагаха, жалбоподателките пак щяха да спазят срока за обжалване.
199. Действително, Съдът констатира, че преходните разпоредби ясно посочват, че новият закон, който предвижда право на обжалване, не се прилага спрямо дела, които са архивирани в рамките на девет месеца след влизането му в сила. Отбелязва се, че изменението на Закона е влязло в сила на 1 септември 2008 г., а делото е архивирано на 10 юни 2009 г., тоест, повече от девет месеца след влизане на изменението в сила. Следователно по принцип жалбоподателките са имали право на обжалване. При настоящите обстоятелства и в контекста на становищата по делото, Съдът счита, че тъй като жалбоподателките дори не са направили опит да обжалват, би било теоретизиране да се разглежда дали това правно средство за защита би било ефективно.
200. Следователно в тази си част жалбата следва да бъде отхвърлена като явно необоснована съгласно член 35, параграфи 3 и 4 от Конвенцията.

IV. ТВЪРДЯНОТО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕН 2 ОТ ПРОТОКОЛ № 4 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

201. Първата жалбоподателка твърди, че от януари до август 2008 г. на втората жалбоподателка не е разрешавано да напуска държавата Сан Марино в нарушение на член 2 от Протокол № 4, който гласи следното:
- “1. Всеки, който се намира на законно основание на територията на дадена държава, има право свободно да се придвижва и свободно да избира своето местожителство в пределите на тази територия.
2. Всеки е свободен да напусне пределите на всяка държава, включително и на своята.
3. Упражняването на това право не подлежи на никакви ограничения, освен на тези, предвидени в закона и необходими в едно демократично общество в интерес на националната или обществената сигурност, за поддържане на обществения ред, за предотвратяване на престъпления, за защитата на здравето и морала или на правата и свободите на другите.
4. Правата, признати в параграф 1, могат да бъдат също така предмет на ограничения в определени зони. Ограниченията трябва да са въведени в съответствие със закона и оправдани от гледна точка на обществения интерес в едно демократично общество.”
202. Правителството оспорва това твърдение.

А. Допустимост

203. Правителството твърди, че втората жалбоподателка като непълнолетна няма самостоятелно право на свободно придвижване и следователно не може да бъде

считана за жертва.

204. Съдът се позовава на своето заключение относно положението на втората жалбоподателка на жертва, посочено по-горе. Освен това изтъква, че правата, гарантирани в тази разпоредба, се прилагат спрямо всички лица, а не само спрямо възрастни. В настоящия случай първата жалбоподателка и г-н Х. упражняват съвместно родителските права по отношение на втората жалбоподателка. Следователно по принцип и двамата имат право и са способни да разрешат пътуване на втората жалбоподателка, при условие, че липсват ограничения, наложени от националните съдилища.
205. Следователно възражението на правителството във връзка с това трябва да бъде отхвърлено.
206. Съдът посочва още, че тази част от жалбата има връзка с разгледаната по-горе по член 8 и затова подобно на нея следва да бъде призната за допустима.

В. По съществуто

1. Становищата на страните

207. Жалбоподателките твърдят, че макар първата жалбоподателка да има право на съвместно упражняване на родителските права, движенията на втората жалбоподателка са били ограничени поради наложените ѝ от съда ограничения. Действително от 13 февруари 2008 г. до 11 август 2008 г. втората жалбоподателка е била ограничена на територията на Сан Марино, без да има законно основание за това. Установява се, че тази мярка е била наложена с цел да се предотврати възможността италианските съдилища да получат юрисдикция за решаване на делото.
208. Правителството твърди, че ограниченията за жалбоподателката са породени от съдебните решения, с които се разпорежда местоживеенето на детето да е при бащата в Сан Марино и личните отношения с майката да се осъществяват в Сан Марино, а такова решение не може да съставлява нарушение на посочената разпоредба.
209. Италианското правителство счита, че ограниченията, наложени на свободата на придвижване на втората жалбоподателка, а именно забраната да отива в Италия, са имали за цел да дистанцират втората жалбоподателка от нейната майка и от семейството на майка ѝ. Твърди се, че мотивите, изложени от Службата за закрила на детето и СТУ, са били противоречиви и не са посочени никакви конкретни основания за решението втората жалбоподателка да остане при бащата, а не при майката, особено предвид нейната крехка възраст и нужди. Затова правителството е на мнение, че е допуснато нарушение на правата на втората жалбоподателка по член 2 от Протокол № 4.

2. Оценката Съда

210. Съдът припомня, че правото на свободно придвижване, гарантирано в член 2, параграфи 1 и 2 от Протокол № 4, има за цел да гарантира на всеки правото свободно да се придвижва в пределите на дадена територия и правото да напусне тази територия, което предполага право да отиде във всяка страна по свой избор, в която той или тя ще бъде допуснат. Следователно свободата на придвижване забранява всякакви мерки, които могат да нарушат това право или да ограничат

неговото упражняване, които не са предвидени в закона и не изпълняват изискването да се считат за „необходими в едно демократично общество” за осъществяване на легитимните цели, посочени в параграфи 3 и 4 от горепосочения член (вж. Решение по дело *Baumann c/y Франция*, № 33592/96, точка 61, ЕСПЧ 2001-V (извадки). Относно пропорционалността на намесата Съдът взема под особено внимание продължителността на въпросната мярка (вж. Решение по дело *Nikiforenko c/y Украйна*, № 14613/03, точка 56, Решение от 18 февруари 2010 г.).

211. Съдът припомня, че задължението да се иска разрешение от органите при всяко излизане не съответства на смисъла на понятието ”свобода на придвижване” (вж. Решение по дело *Ivanov c/y Украйна*, № 15007/02, точка 85, Решение от 7 декември 2006 г.). Съдът счита, че поредицата национални решения, забраняващи пътуването, и отнемането на паспорта на втората жалбоподателка в настоящия случай, са ограничили правото на втората жалбоподателка на свобода на придвижването по начин, равносilen на намеса по смисъла на член 2 от Протокол № 4 от Конвенцията (вж. Решение по дело *Roldan Teixeira c/y Италия*(опр.), № 40655/98, определение от 26 октомври 2000 г., и дело *Baumann*, цитирано по-горе, точка 62).
212. Страните не оспорват, че решенията, забраняващи напускането на територията на Сан Марино, в настоящия случай са съвместими с националното процесуално право и имат своето основание в националния правен ред.
213. Относно легитимната цел, посочена от правителството, Съдът припомня своята поранна преценка, че липсват обективни причини да се приеме, че втората жалбоподателка изпитва страх да не бъде отвлечена от майка си. Независимо от това, вземайки предвид, че към съответния момент Сан Марино не е страна по Хагската конвенция, Съдът приема, че националните съдилища са се чувствали длъжни да издадат указания, които са могли да предоставят алтернативна защита срещу всякакви такива възможности. При тези обстоятелства Съдът е готов да приеме, че мярката е имала за цел поддържане на обществения ред и защита на правата на други.
214. Съдът счита, че в настоящия случай втората жалбоподателка е била ограничена в територията на Сан Марино най-малко от 22 февруари 2008 г. до 11 август 2008 г. Като има предвид малката продължителност на ограничението, Съдът приема, че разглежданата мярка е била пропорционална на преследваната цел (вж. *mutatis mutandis*, Решение по дело *Roldan Teixeira*, (опр.), цитирано по-горе).
215. Следователно липсва нарушение на член 2 от Протокол № 4 към Конвенцията.

ТВЪРДЯНОТО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕН 3 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

216. Жалбоподателките още твърдят, че обстоятелствата, създадени от съдебните органи, СТУ и Службата за закрила на детето, са довели до нечовешко и унижително отношение, по-конкретно вследствие на периода на изолация в Сан Марино. В резултат от това втората жалбоподателка дори преживява психологическо страдание. Освен това тези институции са оказали натиск върху първата жалбоподателка, за да оттегли своята жалба срещу г-н Х., която накрая е архивирана. Цитира се член 3 от Конвенцията, който гласи следното:

„Никой не може да бъде подложен на изтезания или нечовешко или унижително отношение или наказание.“

217. Съдът припомня, че за да попада в приложното поле на член 3, въпросното

отношение трябва да се характеризира с определена минимална степен на тежест. Оценката на тази минимална степен естествено е относителна и зависи от всички обстоятелства по делото, по-специално от естеството и контекста на това отношение, неговата продължителност, физическите и психически последици, а в някои случаи и от пола, възрастта и здравословното състояние на засегнатото лице. Въз основа на това не е достатъчно отношението да включва някои неприятни страни (вж. Решение по дело *Vove с/у Италия*, (опр.) № 30595/02, определение от 18 ноември 2004 г.).

218. Съдът счита, че макар производството и свързаните с него събития със сигурност да са били източник на стрес и тревога за жалбоподателките, в контекста на обстоятелствата по настоящото дело не може да се твърди, че са достигнали забранения в член 3 праг.
219. Следователно в тази си част жалбата е недопустима като явно необоснована по смисъла на член 35, параграф 3 и следва да бъде отхвърлена съгласно член 35, параграф 4 от Конвенцията.

VI. ДРУГИ ТВЪРДЕНИЯ ЗА НАРУШЕНИЯ НА КОНВЕНЦИЯТА

220. На последно място, жалбоподателките се жалват на основание на член 1 от Протокол № 1 относно размера на издръжката, присъдена с решение от 18 май 2007 г., с което погрешно се приема, че първата жалбоподателка няма нужда да плаща наем.
221. Съдът припомня, че съгласно член 35, параграф 1 от Конвенцията той може да разгледа въпроса само ако съответната жалба е подадена в срок от шест месеца от датата, на която е постановено окончателното решение (вж. Решение по дело *Debono с/у Малта*, (опр.) № 34539/02, определение от 3 май 2005 г.). В настоящия случай окончателното решение във връзка с това оплакване е постановено на 18 май 2007 г. и следователно е прието повече от шест месеца преди подаването на жалбата пред Съда на 7 юли 2008 г.
222. Следователно в тази своя част жалбата е недопустима поради неспазване на шестмесечния срок, установен в член 35, параграф 1 от Конвенцията, и следва да бъде отхвърлена съгласно член 35, параграф 4.

ПО ИЗЛОЖЕНИТЕ СЪОБРАЖЕНИЯ СЪДЪТ

1. *Обявява* единодушно жалбата в частта ѝ относно член 8 от Конвенцията и член 2 от Протокол № 4 към Конвенцията за допустима, а останалата част от жалбата за недопустима;
2. *Констатира* с пет гласа срещу два, че не е допуснато нарушение на член 8 от Конвенцията;
3. *Констатира* с пет гласа срещу два, че не е допуснато нарушение на член 2 от Протокол № 4 към Конвенцията;

Изготвено на английски език и обявено в писмен вид на 27 септември 2011 г. съгласно Правило 77, §§ 2 и 3 от Правилника на Съда.

Секретар

Председател

Съгласно член 45, § 2 от Конвенцията и Правило 74, § 2 от Правилника на Съда, към настоящото решение се прилага особеното мнение на съдия Ziemele, подкрепено от съдия Tsotsoria.

С.В.

S.Q.

ОСОБЕНО МНЕНИЕ НА СЪДИЯ ZIEMELE,

ПОДКРЕПЕНО ОТ СЪДИЯ TSOTSORIA

1. Не споделям мнението на болшинството по това дело. Считам, че практиката на Съда ясно е очертала следните принципи, които трябва да бъдат съблюдавани от националните органи за намирането на баланс между конкуриращите се интереси на детето и родителите. На първо място в процеса на установяване на баланс особено значение следва да се отдаде на висшите интереси на детето, които в зависимост от своето естество и сериозност могат да имат приоритет пред интересите на родителя (вж. Решение по дело *Maumousseau u Washington c/y Франция*, № 39388/05, §§ 66 и 67, решение от 6 декември 2007 г., и Решение по дело *Sommerfeld c/y Германия* [ГС], № 31871/96, § 64, ЕСПЧ 2003-VIII). На второ място, спазването на процесуалните изисквания, имплицитно съдържащи се в член 8 от Конвенцията, означава, че на засегнатите лица следва да се гарантира достатъчно участие в правораздавателния процес и че националните съдилища следва задълбочено да проучат цялостната обстановка в семейството, както и поредица от фактори, по-специално от фактическо, емоционално, материално и медицинско естество (вж. Решение по дело *Maumousseau u Washington*, цитирано по-горе, точка 74, и по-скорошно Решение по дело *Neulinger u Shuruk*, [ГС], № 41615/07, § 139, решение от 6 юли 2010 г.).
2. Считам, че макар жалбоподателката и детето да са се преместили в Римини, Италия, с разрешението на съответните органи в Сан Марино (точка 28 от решението), през август 2007 г. са започнали да възникват проблеми, което изглежда е довело до приемането на ново решение, с което Сан Марино се определя като местопребиваване на детето (точка 34). Не е ясно как родителите са представили своите становища в това производство, а болшинството също не засяга този проблем (точка 179). През януари 2008 г. г-н Х. иска едностранно упражняване на родителските права върху детето. Това искане е причината да бъде изготвен по-обстоятелствен доклад за ситуацията, който отбелязва и психическото състояние на детето (точка 42). Струва ми се, че това е особено решаващ момент в производството. Въпреки това не е осигурено процесуално представителство на първата жалбоподателка, тъй като незабавното уведомяване от нейния адвокат за невъзможността му да присъства на извънредното заседание не е прието. Освен това на срещата твърденията на жалбоподателката са отхвърлени без подробни мотиви. Междувременно г-н Х. своеволно задържа детето в Сан Марино (точки 43, 44 и 48).
3. Не споделям мнението на мнозинството, че участието на жалбоподателката в горепосоченото решаващо заседание е било ефективно (точка 188). Според мен националните съдилища не са извършили задълбочено проучване на цялостната обстановка в семейството.
4. Нещо повече, на 13 февруари 2008 г. детето е взето от майката. Когато година по-късно, на 25 февруари 2009 г., е изготвен доклад за детето, се отбелязва, че състоянието ѝ се е влошило (точка 97) и продължава да се влошава (точка 107). В подобни случаи Съдът многократно се е произнасял, че националните органи преди всичко следва да имат предвид висшия интерес на детето. Не разбирам – а медицинските доклади изглежда потвърждават това мнение – как действията, предприети от органите на Сан Марино, обслужват висшия интерес на детето.

Категорично не виждам в мотивите на националните съдилища как принципът за висшия интерес на детето е повлиял едно или други решение. Изненадващо е, че се е допуснало г-н X успешно да отвлече детето и че едва в по-късните етапи на производството се появяват по-задълбочени доклади относно благосъстоянието на детето.

5. Убедена съм, че практиката на Съда изисква не само голяма активност от страна на националните съдилища по такива деликатни дела. В действителност се изисква държавата да предприеме такива мерки, които да доведат до по-добра преценка за това какъв е висшият интерес на детето. Не съм убедена, че този е бил ръководният принцип зад действията, предприети от органите на Сан Марино, поради което бих приела, че в настоящия случай е допуснато нарушение.